

ЗВІТ

ДИРЕКЦІЇ ПРИВАТНОЇ ГІМНАЗІЇ В ГОРОДЕНЦІ

З УКРАЇНСЬКОЮ ВИКЛАДОВОЮ МОВОЮ, НАДІЛЕНОЇ
ПРАВОМ ПРИЛЮДНОСТІ РОЗПОРЯДКОМ МІНІСТЕР-
СТВА ПРОСВІТИ З ДНЯ 16. МАЯ 1912 Р. Ч. 23.230.

ЗА ШКІЛЬНИЙ РІК 1911/12.

13891

Зміст:

1. *Литвін Крушельницький*: Наука української мови в середній школі. I. Плян лектури в нижших клясах.
2. Шкільні вісти -- Директора.

У ЛЬВОВІ 1912.

НАКЛАДОМ ШКІЛЬНОГО КОМІТЕТУ.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

rar. 2126.
Spr. 48

АНТІН КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ.

Наука української мови в середній школі.

I.

Плян лектури в низших клясах.

У ЛЬВОВІ 1912.

І. Завдання науки української мови в середній школі.

Наука рідної мови і письменства вибиває ся в середньому шкільництві на перше місце серед предметів шкільної науки; таке становище належить ся сему предметови з огляду на його вагу і значіне в вихованю взагалі, а спеціально в національному вихованю.

Бо треба признати, що нинішня школа побіч всіх основ образования й витворюваня інтелігентної людини, найбільшу вагу зачинає класти на національне вихованє. І тут наука рідної мови, рідної історії й рідної літератури приходить до властивого сво- його значіня, до значіня найважнійших предметів в пляні гімназіяльних наук.

Що правда, покладене сильного натиску на національне вихованє — се вислід останніх ледви років. Бо ще „плян науки руської мови в галицьких гімназіях“ з 1893 р. не знає, що таке національне вихованє.

Каже ся там загально про науку української (в пляні руської) мови, що її завданєм є довести учеників до як найбільшої вправи в поправнім уживаню її в слові і в письмі; вона має також познайомити учеників з богатством рідної мови і її правилами; має їх врешті ввести в народню літературу, як скарбницю найдоскональших плодів народнього духа.

Коли останне реченє позволялоб здогадувати ся дечого в роді національного вихованя, то зараз означенє завданя лектури показує цілком ясно, що плян не мав на оці або поставив у тіни такий спосіб вихованя.

„Два є головні завданя лектури“, — каже ся в згаданому пляні.

„Перш усього має вона служити до науки самої мови. Читаючи і наслідуючи поміщені в читанках взори, вправляючи ся разураз в устнім і письменнім уживаню мови, як також виучуючи ся на память доскональних з огляду на стиль уступів, молодіж

набирає що раз більшої вправи висказування своїх думок у рідній мові, знайомить ся з цілим її богатством і вчить ся звертати увагу на її чистоту.

„Друге завдане лектури в рідній мові се виховуючий вплив на уми учеників. Читане повинно розвивати ум, оживлювати уяву, ублагороднювати серце, познайомлюючи учеників з красою благородних і піднеслих почувань. Щоб вони привикали й привязували ся до них, отсе було б завдане, отсе був би хосенний вплив читаня. Але поперед усього читане повинно мати на меті не тільки плекане благородних почувань, воно мало б метою вкорінити в учеників ту свідомість, що між почуванем і поведенем повинна буги згода, що лише той чоловік має вартість, що благородно відчуваючи, є спосібний ділати так, як відчуває; що постійність, гарт, вірність переконанням і спосібність діланя отсе йно що прикмети, які рішають про вартість і заслугу чоловіка. Наслідком читаня й пояснюваня уступів такого змісту може лектура посередно впливати на виплекане характеру й волі учеників.“

Недостає сим гарним словам: „а всьо те має відбувати ся на національних основах“.

Але учительство обох народів, що замешкують Галичину, доповнило в останньому десятиліті сю прогалину в пляні, і висказало ся в тому напрямі, щоб 1) піднести науку рідної мови до значіня найважнійшого чинника в пляні гімназіяльних наук, 2) щоб положити в читанках для рідної мови сильну вагу на національне виховане.

Се мав і я перед очима, коли приступав до укладу читанок для науки української мови. Моїм наміром було, щоби читанки української мови в низшій гімназії: 1) піднесли ся до уровня найважнійшого предмету, 2) щоб вони були наскрізь національні, 3) щоб матеріял у них був рідний, свіжий та самий інтересний, вкінці 4) щоб зверхньою своєю формою (між иншим також ілюстраціями) вибивали ся на перший плян серед невеличкого книжкового богатства нашого ученика.

Коли моя праця дійшла до кінця,*) я хочу тепер сказати кілька слів про плян науки прийнятий у сих читанках.

*) Досї виїшли: Руска читанка для першої класи середних шкіл, Львів 1911; Руска читанка для другої класи середних шкіл, Львів 1912; Руска читанка для третьої класи середних шкіл, Львів 1912. Вони одержали вже апробату ц. к. Шк. Ради. Руска читанка для четвертої класи середних шкіл могого укладу виготовлена до друку і ноявить ся в найблизшим шкільнім році.

З хвилею, як читанки в новім виді удержали апробату ц. к. шкільної краєвої Ради, вони стали основою нового, зміненого в неоднім пляну науки української мови.

Я прийняв в укладі читанок на низшу гімназію три степені: I кл. найнижчий ступень, II і III середній, IV висший ступень.

*

Перш усього задержу ся при назві читанок. Я прийняв в своїому проєкті назву „українська читанка“; на жаль вона на разі не остояла ся. І хоч Ви. рецензент сих читанок станув на тому становищи, що на ділі се вповні українські читанки, як що до змісту, так і що до духа, всеж таки він заявив ся за задержанем назви „Руська читанка“. На сьому становищи станув також репрезентант Ради шк. кр. і я остаточно примінив ся до часових вимог ц. к. шкільної Ради.

II. Руська читанка для I кл. сер. шкіль.

Руська читанка для I кл. — се основна читанка. Вона укладом своїм пристосована до умового уровня десятилітньої дітвори. Казки, перекази й приступні історичні оповідання — отсе зміст сеї читанки. Уложена вона антольоґічно, бо тільки таким способом, на мою думку, можна було поступати з розвитком науки. А зміст її — се збірка національних творів — чи вони казки, чи історичні перекази, чи історичні оповідання, чи врешті з лірики оспівування української природи, українського краю, землі. Вкінці і прозова часть, чи то оповідна проза (спомини, описи подорожий, історія), чи описова проза, чи розвідки — все те має темою Україну з її житем, історією, культурою, природою і т. п.

Як наука історії в I кл. се наука історії України, так і українська читанка поставила собі метою кожним словом, кожною стрічкою, кожним новим понятєм будити в душі молододітини вроджені їй, та поки що дрімаючі несвідомо національні почування, вводити її в величний, дорогий її серцю храм України. Читанка в рідній мові повинна бути (і се я мав на приміті) тим жерелом живої цілющої води, що молодечу душу дитини не свідомої вповні своїх завдань, має помогти перетворювати в свідомого Українця.

Стілько про зміст читанки. А добір уступів під зглядом мови і стилю такий, щоб уже на сьому ступені науки призви-

чаювати учеників до поправного виговору, до уживання літературної мови тісно звязаної з народніми її основами.

Врешті ще одно хотів я осягти читанкою для I кл.: бажав познайомити молодіж всесторонно з найпримітивнішою формою артистичної творчості: казкою, — твором, який чи не кожда дитина приносить як спомин молодечих своїх переживань. Маючи се на меті я подав широкий вибір казок на різні теми й мотиви, так, що учитель на основі казкового матеріялу I кл. вже на сім степені науки може дістати від учеників в приближеню повне означенє сего рода письменської творчості.

Без найменшого труду, без найменшого напруження ученики після перечитаня цілого ряду казок подадуть паралелі, означать різниці, врешті позбирають усі ціхи питомі казкам. Зробити се вже тут не тільки корисно, але на мою думку й конечно, щоб не змарнувати сего обильного матеріялу.

Так само можна призадумати ся над основою історичних оповідань, особливо коли наука української мови й історії буде в одних руках. Дуже часто треба буде історичними оповіданнями з читанки оживлювати постаті пізнані при науці історії України. Географічні описи прозової части (напр. описи запорожських степів, та життя Запорожців) зроблять більш зрозумілою, більш дорогою не одну лекцію історії рідної землі.

А описи прогульок мають на меті навчити дїтвору дивити ся навкруги себе, учити обсервації рідної землі, запалювати до прогульок, до пізнаваня своєї вітчизни в природі, получить ідеали любови України з реальним житєм, пізнанєм України в кожній пяди її землі.

III. Руська читанка для II кл.

Руські читанки для II і III кл. творять середний степен в укладі читанок.

Я нераз мав змогу приглянути ся, яка то морока учителеви й ученикам наука рідної мови в V кл. з т. зв. Взорів поезії й прози. Ученики, що в I—IV кл. читали в читанках уступи нераз дуже далекі від вірців чи то прози, чи поезії, мають у V кл. пізнати на основі однорічної науки всі роди поетичної й прозової творчості. Поминаю добір творів у читанці д-ра Лучаківського — призадумаю ся тільки над їх кількістю. Отсе з кожного рода творчості один, два приклади і на сім треба було

показати всі прикмети дотичної громади. Дві були недостачі такої науки: 1) За багато родів творчости до пізнання і означення та всестороннього освітлення їх протягом одного року; 2) за мало прикладів на кожний рід творчости, наколи з тої науки має бути хосен.

Якаж на се рада?

Отсе я поставив собі метою розбити науковий матеріял одної кляси на три кляси. Матеріял V кл. переносу до IV кл., але й тут він має бути тільки завершенем того, що приготовлюють кляси II і III, а в части навіть і I.

Таким способом наука рідної мови в II і III кл. має бути приготовленем познайомлення з усіма родами письменської творчости в IV кл.

Як приготовна наука мусить вона визначати ся простотою. I в сьому напрямі є різниця між читанками для II і III кл.

*

Руська читанка для II кл. (поминаючи те, що змістом своїм рівнож вельми національна) розширює ся овидом на чужі землі (наука географії), на перекази й історію старинних народів. Твори наведені в сій читанці я поділив на два головні відділи: I) поезію, II) прозу, а поезію на А) епічну поезію, Б) ліричну, В) дидактичну.

Таким способом дістав я чотири важніші відділи і в їх рамках примістив громадами поодинокі роди творчости. „Громадами“ мовлю, бо для упрощення і для лекшого зрозуміння я поллучив роди творчости зближені до себе змістом і деякими важнішими ціхами в одну громаду.

Так напр. першу громаду епічної поезії творять: Казки, міти, легенди і баяди. Сей останній рід найбільш споріднений своєю основою з казками, я й поллучив з ними в одну цілість. Не згадувати вже про се, що міти і легенди, як і перекази — се лише незначна відміна казок; різняться ся від них своєю чи то історичною, чи то християнсько-релігійною основою.

Другу громаду епічної поезії творять: Історичні оповідання, думи, історичні поеми. Чому як раз така сполука? Зв'язуючи думи й історичні поеми в одну цілість з історичними оповіданнями, я мав перед очима ту ціль, щоб сі останні були вихідною точкою до зрозуміння дум як витвору нашого історичного життя. Уже в першій клясі я надрукував оповіданє „Визвіл невольників з Чорної вежі“, в яке автор вплив козацьку думу. Уже там можна було звернути увагу на єство думи, а тепер

перечитуючи думи після історичних оповідань, пригадати те оповідане і лишити незатерте понятє козацьких дум у душі дїтий. Розуміє ся історичні поеми — се дальший крок у поетичному опрацьованю нашої минувшини.

На дальші розділи епічної поезії складають ся: III Сьміховинки, IV Нариси — Побутові оповідання, V Оповідання віршом.

Коли б не згляд на підготовлене зрозуміння такого нитомого нашої словесности явища, яким є думи, належало б у IV розділі поміж нарисами й побутовими оповіданнями примістити історичні оповідання (те й зроблено в читанці на III кл.). Але і так уважливий педагог запримітить степеноване від сміховинки, жартовливого оповідання, до нарису, відтак до побутового оповідання, врешті до оповідання віршом. Сей останній рід творчости має положити (враз з історичними поемами) основи під зрозуміне поеми в III, а епопеї в IV кл.

Доволі трудно буде подати учителям ріжницю між нарисом і побутовим оповіданєм, а радше оповіданєм взагалі. Але думаю, що такі нариси, як „Бузьок“ — Яцкова, „Орлиця“ — Лї, або „Бузьки“ — Бордуляка сконцентрованєм усеї сили малюнка на одну постать, на один настрій з усуненєм на дальший плян побутового житя, яке стає основою оповідань в роді „Сестра жалібниця“, „Уратувала“, „У полонині“ — послужать спритному учителеви зазначити в головних зарисах вже й тут сю ріжницю. Вона чим далі виступати ме яркїйше.

В ліричній поезії я старав ся дати твори приступні молодїжи сеї кляси, при тім звертав також увагу на артистичну вартість творів. Я думаю, що між надрукованими тут поезіями нема ні одной (з виїмкою народніх), що не надавали ся б на деклямацію. І приступні, зрозумілі молодцєви і високо артистичні, принадні формою і піднеслі ідеями.

Тут у сїй клясі я вилучив уже дидактичну поезію в окремий відділ — з двома родами поезії: Байками та притчами. Уважаючи сї останні за доволі трудний для означеня рід поетичної творчости я для лекшого зрозуміння подав знану ученикам з екзорт Євангельську притчу про сїяча — в перекладї Морачевського, відтак ту саму притчу в віршовім переспіві Александрова, врешті староруську притчу про однорога — з повісти Варлаам і Йоасаф і вкінці 2 притчі одного з найбільших мистців, ба одинокого у нас творця модерних притч — Франка.

Наслідком такого укладу навіть найбільш недосвідний учитель не попаде на хибну дорогу при обговорюванню сих творів. Бо щоби прочитати напр. Франкову притчу про нерозум, оповісти і не пояснити, не подати, де жерело сего рода писань — думая неможливо.

Друкуючи притчу про терен я розважував, чи не за скоро вона тут прийде, така перлина Франкової поезії. Та думая учитель під теперішню пору не може не читати „Мойсея“ в VIII кл. Там буде пора й місце на зріле трактованє притчі про терен. Друкуючи її тут, у II кл., я старав ся відняти їй усяке алегоричне значінє численними ілюстраціями, а надрукував я її тому, що на тому степені науки ученики дуже радо вчать ся поезій на память. Тут їм найлекше присвоїти собі сю притчу.

Врешті Проза.

В читанні для I кл. є три роди прози: оповідна, описова й розвідки. Я получив їх разом, а розумової навіть не визначив у списі. Се нарочно, щоб не робити багато відділів (чи радше великого поділу).

Тут у читанні для II кл. треба було вже зазначити кілька родів прози. Один з них пізнали ученики вже при науці історії — житєписи. Я й поставив його на перше місце.

Друге місце даю споминам. Ріжні вражіня, від прогульки наоколо свого міста до далеких подорожий в чужі краї (відповідно до науки географії), дають ученикам змогу пізнати другий рід оповідної прози. Подорожі по ріжних землях, обсервованє ріжних явищ, нотованє їх у всій вірности, оповіданє пережитих пригод, дійсно зазнаних вражінь — отсе основа двох дальших родів прози: історії й описів.

Одним з найбільш національних відділів вийшов відділ про історію. Се неначе продовженє тої части читанки для I кл., що була заступлена історичними оповіданнями. Ученики в попередній класі вже опанували цілість історії України. Тепер можна читати з ними виїмки з наукових праць про Україну; вони знати муть до якого часу їх віднести і користатись муть ними зі зрозумінєм.

Такі напр. уступи як „Княжий город Галич“ — Крипякевича, або „Морські походи козаків“ — Грушевського, дають пізнати нашому молодому поколінню всю велич колишньої України за часів самостійного її державного житя в княжій добі, або могутній розмах козацтва-лицарства на Сході Європи, коли ще не прогомніла слава західно-європейського лицарства.

„Давна культура на Україні“, „Острог — осередок освіти на Україні“, „Перші друкарні на Русі“ — служать виразом нашої колишньої культури, як знов: „Український замок у Коблинї“, „Як Запорожці стрічали Новий Рік“, „Управа України за часів Гетьманщини“, знайомлять молодіж із памятками нашого політичного житя.

В описах один з краших: „Ліси й полонини в Карпатах“ Рудницького. Спитає хто: чому стілько з тих Карпат, з тої Черногори? Адже се такий чарівний світ, такий принадний головно для молодих сердець, що не звертати на нього раз по раз уваги — непростимий промах. Я нарочно кидаю стілько світла на жемчуг нашої української корони Черногору, щоб він засіяв у всьому своєму блискочи, щоб навіть найбільш рівнодушні на його красу не могли перейти мовчки побіч нього. Може бодай молодші покоління навчать ся любити, цінити й шанувати те, що діди прогайнували! Черногора в нашому національному богатстві чи не одно з перших займає місце. А ми не то не дорожимо нею, ми навіть не знаємо, не бачимо її!

Коли б мої читанки були одним із тих дороговказів, що вели б молоді покоління в царство Черногори!

З розвідок надруковані дві на найбільш некучі теми: шанованє зубів і береженє перед трахомою.

IV. Загальний погляд на науку української мови на основі читанки для II кл.

Якжеж користувати ся сею читанкою!

Давний плян казав: Читати по зможі уступ за уступом, щоб іти від лекших до трудніших.

Не перечу, що й ся читанка так уложена, що чим далі трудніші уступи, але сам розклад наукового матеріалу інших предметів, які заступлені помічними уступами і в сій читанці жадає того, щоб деякі близші уступи полишати на пізніше (Регуль) інші дальші читати скорше.

Тай ще одна річ. Годі читати уступ за уступом, бо тоді як раз не дійде ся далеко поза половину, а богато уступів, ба родів письменської творчости не узгляднить ся цілком.

Матеріал у читанці такий обильний, що годі його увесь перечитати в клясі. Тай се не було мою цілію. Я мав усе перед очима незвичайне убожество нашої діточої літератури і, на жаль,

дуже неточне функціоноване бібліотек для молодіжи. Я хотів бодай в читанці дати подостатком матеріялу до читаня нашій дїтвори.

Коли ж іде про методичне вихісноване того матеріялу то приступаючи до кожного з родів письменської творчости треба казати пригадати собі зміст усіх пізнаних у I кл. дотичних творів, відтак кілька типових перечитати в класі, инші (але то всі!) за-давати поступенно, в ріжнім часі на перечитанс дома (і перепитати та обговорити!) і тоді на основі творів з I і II кл. можна добути від учеників деякі найзагальнійші ціхи дотичного рода творчости.

Ще одна річ: Треба доконче так господарювати часом, щоби всі уступи з відділу Прози перечитати в школі, З полишення прозових уступів до домової лектури хісна великого не буде!

А з укладу читанок так виходить, що коли в I кл. ученики мали познайомити ся докладно з казками й історичними опові-данями (поетичними епічними творами), в II кл. головну вагу положено на спомини (й описи подорожий) та історію — два роди прозової творчости.

На се нарочно звертаю увагу, бо в дальших читанках знов инші роди письменської творчости вибивають ся на перший плян.

Починаючи від I кл. я підписую під кожним уступом імя і назвище автора. Розуміє ся в I кл. треба тільки реєструвати твори поодиноких авторів і кількома словами згадати про най-визначнійших: Шевченко, Франко або таких, що з них ученики мають найкращі твори і в досить великій скількості: Лепкий, Щурат, Грінченко (редактор народніх казок) і т. д. В II кл. можна о стілько поступити, що після відсвіженя всіх творів одного автора з I і II кл. означить ся рід його письменської творчости, а при тім в міру його значіня в письменстві можна показати дїтворі кількома ядерними реченнями дотичну постать у нашому житю. (Дуже на мою думку булоб бажане, щоб по гімназіях заводили ся галерії портретів письменників і визначнійших громадських та культурних діячів; від них повинно роїти ся по класах, щоб молодіж бачила в даній хвилі лице — образ душі того, чий твори читає, чий діла подивляє, за чисю думкою й ідеалом стежить!)

У. Руська читанка для III кл.

Руська читанка для III кл. середних шкіл — займає висше місце в середньому степені науки української мови для низшої гімназії.

Багато такого, що тільки підготовлювала читанка для II кл., тут уже може розвинути ся повнійше.

I так ся читанка теж ділить ся на дві часті: I поезію, II прозу.

В відділі поезії переведений поділ на А) Епічну поезію, Б) Ліричну поезію, В) Дидактичну поезію і як новість введено тут основи драматичної поезії (монольоґ і діяльоґ).

З епічної поезії є такі громади:

I. Казки. — Перекази. Легенди. — Міти.

II. Думи. — Історичні поеми.

III. Сміховинки. — Нариси. — Історичні оповідання. — Побутові оповідання. — Описи.

IV. Оповідання віршом. — Балляди. — Поеми. — Описи.

Перша громада: „Казки, перекази, легенди, міти“ — являють ся тут вперше як одноцільна замкнена в собі споріднена громада творів первісної казочної душі, творів багатой, буйной уяви, зроджених геройськими змаганнями людини в боротьбі з силами природи і вірою в надприродні сили. Така напр. казка геройської доби: „Котигорошко“, такий типовий переказ Нечуя-Левицького: „Запорожці“, або народня легенда про „Великодну п'ятницю“, або врешті міт про „Зачарований скарб“ Нібелюнгів — се такі споріднені собі твори, що користуючи ся обильним матеріалом з сеї області з I і II кл. можна тут уже подати всесторонну характеристику цілої громади і кожного рода окремо.

Друга громада: „Думи й історичні поеми“ — се дальший етап у розвитку епічної поезії. Спеціально думи — се твори, що підносять ся о один ступінь понад фантастичний світ казки. Чи дума про „Азівських братів“ (III кл.), чи думи про „Олексія Поповича“ та „Марусю Богуславку“ (II кл.) — се віршові проби пів-казочних, пів-геройських подвигів козацьких, се нехай і реальні відтвореня житевих картин, але таких, що мало відбігають від того казочного житя, від тих фантазій оспіваних у наших давніх переказах.

Третя громада: „Сміховинки, нариси, історичні і побутові оповідання та описи“ — се одна з найбільш всесторонно опрацьованих у сій читанці громад.

Як у читанці для I кл. „Казки, перекази й історичні оповідання“, в читанці для II кл. „Спомини, описи подорожий та історія“, так тут отся громада одна з найважніших.

Тут уже дуже докладно зазначено перехід від одного рода поетичної творчості до другого в цілій громаді. Після сміховинок і жартовливих оповідань ідуть нариси — між ними „Цвіт щастя“ — Лепкого, „В долах“ — Кобилянської, „Мій злочин“ — Франка. Вони вже ясно понад усякий сумнів виріжнюють ся від усіх інших родів сеї громади як відорвані невикінчені, не розведені всесторонно, настроєм своїм звязані з одним моментом, причім настрої тої одної хвилі отсе й основа й усе єство нариса. Далекі від житя символи житєвих подій (В долах), хобливі мрії, пережитки споконвічного пантеїстичного світогляду (Цвіт щастя), незабутні події, що на все жите в мозок вривають ся (Мій злочин) — отсе ті нариси не звязані з побутом нашого житя.

При історичних оповіданнях наука історії в сій клясі дала менї змогу користувати ся у виборі темами з історії ріжних народів, ріжних часів. І знов від фантазій на історично-побутові теми (Лови на медведів — Франка), або вірних історичних малюнків (В Чернівцях на перевозі) до високо артистичних настроєвих картин як Гоголя „На Січ“, Гайденштама „Шведи на Україні“, або „Остання лекція“ Доде — і великий добір тем і всесторонне дуже глибоке артистичне їх опрацьоване. Богатий матеріал до означеня прикмет історичного оповідання.

А з побутових оповідань „Два сини“ і „Пропало“ дуже далекі до себе побутом, а такі близькі ідеєю твору! І навіть технікою споріднені. Настроєві картини, уривані, недоспівані. Мелянхолія як основна черта настрою. Однакі наслідки війни.

„На винограднику“ — Коцюбинського — світляна, повна житя картина з молдаванського побуту. „Щастє Пейсаха Лейдермана“ і „Герман Гольдкремер“ два типи з жидівського побуту: тип зрезигнованої нужди і тип енергічної погонї за зиском, нічим не спиненої і незаспокоєної жадоби гроша, безпощадности в стремліннях до ціли, та невичерпаної витревалости в праці.

Врешті цикль описів замикає сю громаду, яка вже на сьому степені науки повинна прийти до всесторонного обговореня й освітлення.

Дальша громада: „Оповідання віршом, балляди, поеми й описи“ збирає те, що досї було розкинене по ріжних громадах,

в одну цілість. Найзамітніший між семи творами виїмок з поеми Франка „Іван Вишенський“.

Другий відділ поезії: Лірична поезія — ділиться на такі громади:

- I. Пісні і думки.
- II. Описова лірика.
- III. Елегії.
- IV. Гимни, Псалми, Молитви.

Для повноти можна би ще дати оди, але сі поетичні твори високі думками, настроєм, за трудні для зрозуміння в сій клясі. Їх я полишаю до IV кляси.

Лірична поезія — се також той відділ поезії, що тут у III кл. виступає вперше у великій повноті. Вперше зазначено тут окремі роди ліричної поезії — розуміє ся самі головні, такі, що їх можна буде легко відрізнити один від одного.

Повніший вийшов також останній відділ поезії: Дидактична поезія. У ній заступлені громади:

- I. Байки і сатири.
 - II. Пригчі.
 - III. Прислів'я, приказки, загадки.
 - IV. Епіграми.
 - V. Дидактична лірика.
- З драматичної поезії тільки початки.

Друга часть читанки: „Проза“ — ділиться на такі відділи:

- I. Спомини.
- II. Житєписи.
- III. Історія.
- IV. Описи.
- V. Розвідки.
- VI. Промови.
- VII. Листи.

В порівнанню з прозовим відділом у II клясі така ріжниця, що зачинаю прозову часть Споминами, як взагалі основою прози. Обсервація житя, відтак списаний спомин може служити матеріалом до оповідної прози так само добре, як і до описової, як і до розвідок. Сей рід прозовсі творчости ще й з иншого згляду мусить заняти перше місце: він стоїть на границі між поетичними невязаними писаннями, а прозовими. В споминах кладе ся велику вагу на гарний, цвітистий стиль, а коли узгляднить ся, що сама назва спомин значить списанє того, що зятямило ся —

в писаннях цього рода можуть попасти ся деякі неточности спричинені не конче вірним відтворенем дійсности, слабою памятию, перевагою стилістичних зглядів над річевими то що.

Властива проза ділиться на три роди: оповідну прозу, описову і т. зв. розумову прозу.

Головним родом оповідної прози є історія, а підготовлюють її спомини і житєписи. (Не говорю вже про такі перехідні стадії в розвитку історії, як річники, хроніки, літописі — їх я на разі не узглядною; для них місце в історії літератури.)

З огляду на те, що історичні писання узгляднив я сильнійше в читанці для II класи, в сій читанці я присвятив більше місця Описам.

Є тут і географічні і етнографічні і природничі і що так скажу історично-географічні.

Врешті з т. зв. розумової прози узгляднено три роди: Розвідки, промови і листи.

VI. Загальний погляд на науку української мови на основі читанки для III кл.

Стілько про уклад читанки для III кл. Якжеж користувати ся нею?

Розуміє ся, загальні думки висказані в сїм напрямі при огляді читанки для II кл. мають і тут своє значінє. Поступ є о стілько, що після важнійших уступів, а вже в кождім разі майже після всіх громад уміщено ряд питань, які ставали-б помічні учителеви при літературно-естетичному огляді дотичного устуна, чи рода творчости. Не маю претенсії, щоб сї питання вичерпували матеріял, або щоб відповіді на них давали повноту образу. Мені йшло про те, щоб сими питаннями спонукати учителя доконче призадумати ся над переробленим тільки що матеріялом, не прогайнувати нагоди обговорити за свіжа те, на що другий раз не попаде ся в шкільній науці.

Сі питання мають бути тільки в роді *memento!*, на які річи треба звертати увагу. Вони мають заступити т. зв. літературно-естетичні огляди та поясненя. При сьогоднішнім розвитку літературного образования взагалі, а українстики у нас спеціально, годі жадати від інтелігентного учителя, аби він переймав естетичні поясненя в готовім виді. Се одна річ. А друга: Готові дефініції подавані ученикам тамують свободу їх думки, не дають

змоги розумово трактувати перероблений матеріал, тільки підпомагають бездумне механізоване. Щоби проте з одної сторони скріпити умову працю молодіжи, а з другої дати свободу і найвибагливішому учителеви відістати від учеників дефініцію по своїй думці, я кидаю кілька питань, звичайно доволі загальних, а в їх рамках можна розвинути всесторонню працю в різних напрямках.

Залежно від доброї волі й опанованя предмету.

А як одного й другого не буде, то не тільки питання, але й готові дефініції й огляди не то не допоможуть, але сі останні правдиву шкоду принесуть. А так при питаннях цікавіші ученики самі поведуть науку в бажанім мною напрямі.

Зрештою все треба тямити про се, що III кл. є поки що підготовним ступенем; головна вага науки української мови лежить в оповіданю, описі, розборі цілоти на поодинокі частини, вишуканню тих частин, відріжнюванню важніших від менше важних і врешті складанню їх у цілість. Літературно-естетичні питання трактують ся тут принагідно, в головніших зарисах, о скільки дозріє приробианий матеріал.

Не менше важною частию науки буде уложене пізнаних творів після авторів. Постепенне знайомлене з раз у раз то більшим циклом творів одного автора робить його літературну по-стать чим раз плястичнішою; про деяких письменників ученики III кл. зможуть дати вже досить певні і широкі відповіді.

Ще про одну річ хочу поговорити при огляді читанки для III кл. — про ілюстрації.

Ілюстровані є читанки для I і II кл. — ілюстрації в них мають на меті уплястичнене науки, плекане естетичного змісту, піднесене зацікавлення предметом. Одні з них мають помагати уяві ученика, як при казках, притчах, поетичних оповіданнях, інші є дидактичним середником при описових статях. Всеж таки не сполучені вони так тісно з пляном читанки, як у III кл.

Ілюстрації долучені тут до визначніших уступів у поодиноких родах письменської творчости. Вони визначають ся всіма ціхами дотичного рода і те, що пізнаємо з перечитаних уступів, найдемо також на ілюстраціях.

VII. Нарис пляну „Руської читанки для IV кл. середних шкіл“.

Для повноти образу лектури в низших клясах подам нарис пляну Руської читанки для IV кляси як я предложив її до апробати ц. к. Ради шк. кр.

I. ПОЕЗІЯ.

A. Епічна поезія.

- I. Казки.
- II. Перекази. — Міти. — Легенди.
- III. Баляди.
- IV. Думи.
- V. Сміховинки.
- VI. Нариси. — Оповідання.
- VII. Повісти.
- VIII. Оповідання віршом. — Поєми.
- IX. Епопеї.

Б. Лірична поезія.

- X. Пісні і думки (в піснях: обрядові пісні).
- XI. Описова лірика.
- XII. Елегії.
- XIII. Оди.
- XIV. Гимни, псалми, молитви.

В. Дидактична поезія.

- XV. Байки.
- XVI. Сатири.
- XVII. Притчі.
- XVIII. Прислів'я й приказки.
- XIX. Загадки.
- XX. Епіграми.
- XXI. Дидактична лірика.

Г. Драматична поезія.

- XXII. Трагедія.
- XXIII. Комедія.
- XXIV. Інші роди драматичної поезії.

II. ПРОЗА.

- I. Спомини.
- II. Житєписи.
- III. Історія.

- IV. Описи.
- V. Розвідки.
- VI. Промови.
- VII. Листи.

Ближше про сю читанку говорити не буду. Коли вона вийде друком — сподіюся, що мати му змогу обговорити її, як і взагалі висказати свою думку про плян науки української мови в IV кл.

Одно тільки можна заздалегідь сказати: наука стилістики в IV кл. не тільки не буде утруднена з пересуненем її з V до IV кл., але наслідком відповідного приготування в I—III кл. вона означати ме дуже незаметний крок вперед. Ученики не відчувати муть того, як помалу, з бігом часу присвоять собі цілу масу літературних і естетичних понять. Матеріал IV кл. мало чим різнити ся буде від матеріалу III кл., а який непомірно висший він буде від теперішнього матеріалу IV кл. Я мав при науці української мови в низших клясах те вражінє, що коли наука сього предмета від I до III сяк так поступала, в IV кл. приходила на мертву точку з тим, щоб зараз у V. кл. стати перед вельми трудним завданєм. Я старав ся рушити її з тої мертвої точки і вирівнати прогалину між матеріалом III а V кл.

І ще одна річ була моїм змаганєм: Я старав ся перевести пляново і консеквентно степенуване в шкільному матеріалі від найлекших річий до чим раз труднійших, врешті до цілком поважних. Коли таким способом і вийшло, що читанки троха за трудні, то я кажу з гори, що тільки на перший погляд вони видають ся такі і то в порівнаню з тим, до чого ми за цілий ряд літ привикли, на чому неодні з нас самі образували ся. Як увійдуть усі мої читанки в жите, як наука йти ме нормальним шляхом, як зрештою товариші-учителі познайомлять ся з ними — уровень науки, що правда, дуже повинен піднести ся в порівнаню з дотеперішнім станом, але наука далеко не буде трудна.

При укладаню українських читанок мав я, кажу ще раз, те на думці, що українська мова найважійший предмет в шкільній науці; їй треба присвятити найбільше уваги і труду.

Тільки так поступаючи можемо говорити про національну школу.

VIII. Приватна лектура в I—IV кл.

Але сама читанка не вистарчить. Треба крім неї узгляднити різні помічні середники, якими лише школа розпоряджає.

В першій мірі бібліотеку для учеників треба заосмотрити у всі відповідні для молодіжки книжки, треба зичити постійно бодай раз на тиждень книжки ученикам, треба переконувати ся, чи й о скілько вони читають.

(Найкраще було б завести так, щоб кожний ученик віддаючи книжку до бібліотеки, давав на чвертці паперу побіч числа, автора і титулу головні точки змісту, кількома словами. Сі картки збирати ме учитель української мови дотичної кляси й переходувати до цілорічного звіту.)

Та побіч сих помічних середників треба покласти велику вагу на шкільну і домову приватну лектуру молодіжи. І се належало б консеквентно перевести вже від I кл.

Думаю напр. що можна би прийняти ось такий плян шкільної й домової приватної лектури (розуміє ся з ріжними змінами відповідно до індивідуальної вдачі учителя).

Перша кляса.

Коли ще звірі говорили — Франка.

Народні казки — в редакції Грінченка.

Довільне історичне оповіданє.

Малий Кобзар — Шевченка.

Друга кляса.

В Джунглях — Кіплінга.

Перекази з старинного світа — Демянчука.

Крізь пустині Азії — Свен Гедіна.

Історичні пісні — Щурата.

Про старі часи на Україні — Грушевського.

Третя кляса.

Лис Микита — Франка.

Історичні поеми — Руданського (відповідно зредаговані).

Панські жарти — Франка.

Довільне більше історичне оповіданє або повість.

Пригоди Тома Соєра — Твайна.

Географія України — Рудницького.

Четверта кляса.

Історичні поеми — Шевченка (відповідно зредаговані).

Козацькі думи.

Одиссея.

Вражіня з дороги — Галичанки.

Захар Беркут — Франка.

Довільна комедія (найкраще Тобілевича).

В поті чола — Франка (видане для молодіжи).

Виймки з історії Грушевського або Аркаса.

В трех випадках я написав довільне, бо справді трудно мені рішити ся на взір. Що до історичних оповідань то ми справді не маємо літературних перлин, а треба конче щось в сїм роді читати. Тож тому я волїв полишити кождому учителеви вільну руку.

Знаю з гори, що закричать мене зі всіх сторін: Неможливе до виконання, непотрібне, не буде ніколи переведене.

Се ті — що привикли трактувати за старих добрих часів годину української мови, як годину повного відпочинку: Читай, читай далі, оповідай, далі і далі, при рівночасному проході з за-
ложеними руками.

Але чую вже також голоси молодих товаришів, тих модерних педагогів-україністів, які кажуть мені:

— Ми се вже давно переводимо в практиці і то з добрим і дуже гарним успіхом.

Для отсих саме україністів отсе моє письмо — в роді ревізії пляну, в роді спільного обговореня обопільної праці, скон-
трольованя її.

ІХ. Про метод науки української мови в І кл.

А тепер врешті призадумаю ся над способом праці учителя-україніста, коли вона має бути успішна.

Перша і найважнійша річ: Ні читанка, ні лектура, ні пляни й інструкції, ні товариська виміна думок не допоможуть, наколи людина не має в собі житя, не має того святого огню, що горить ясною полуміню на жертвеннику рідного слова, рідного письменства.

Але й ті, що почувають у собі той запал до праці мусять іти якоюсь пляновою дорогою, наколи їх праця має принести молодіжи хосен, а їм вдоволене.

*

Перш усього треба з гори сказати, що ніякого предмета не можна вчити на основі одного хоч би й як всесторонно опра-

цьованого шабљону. Можна перевести дві, ба три лекції дуже до себе неподібні, а всі гарні, всі успішні, всі бездоганні. Се залежить від індивідуальності дотичної одиниці.

А вже не може бути цілком бесіди про шабљон при науці української мови. Учитель, що справді з замилюванем навчає сього предмета, зробить кожду лекцію інтересною, кожду поправною, хоч кожду з них переведе иншим методом.

Всеж таки можна і треба поставити кілька взірців, без претенсії розумієть ся на вичерпанє або сяке таке основнійше обговоренє.

*

Як перевести дотичну лекцію залежить від даного уступа. Спниємо ся при першій клясі.

Возьмім першу-ліпшу сміховинку. Її можна перечитати й переповісти. Там ні пояснень не треба, ні глибшої думки не заховано. Ученики від першого разу упорають ся з нею.

Лекції й інтереснійші казки можна і треба казати читати при замкнених книжках. Се не буде для дітий ані трудне ані нове. Адаже вони не вийшли ще з віку, коли з таким запалом, з притасним духом слухає ся казок! Чомуж школа має позбавлювати їх сеї вправи і кидати собі колоди під ноги! Я що більше сказав би, що сей спосіб веденя лекції треба розширити на труднійші оповіданя, а навіть на прозові уступи (головно історичні). Ученики таким способом при звичають ся слухати, а се в житю на кождім кроці незвичайно важна річ.

Коли уступ того рода, що треба читати його при отворених книжках (краса стилю, трудність конструкції, незнані слова), можна рівнож застосувати до нього кілька способів.

Найбільш живий і для учеників цікавий і здас ся хосенний є отсей: Заки приступить ся до читаня уступа, приготувити його рядом питань на тему відомих ученикам річий, тими питаннями усунути також всі трудности, що їх довелось би пояснити, значить свобідною дискусією обговорити з учениками перед читанем уступа всьо, що насунуло б яку небудь трудність. Потім: отворіть собі читанку на стороні тій або тій!

На приклад:

Хочу читати з учениками I кляси „Олесю“ -- Грінченка. Не задаю сего оповіданя перечитувати дома, тільки коли перепитав попередну лекцію, кидаю ряд питань в роді:

Хто були Татари? Де жили? Коли вони нападали на Україну? Як боронили ся люди перед ними? Куди втікали? Що

Татари робили з бранцями? Зі старшими? Молодшими? Що таке янічари? Далі: Де будувалися українські села, щоб їх не було видно здалека? Хто пасічникуює звичайно по селах? Як відносять ся діти до старого дідуса? Про що він їм оповідає?

І тут дістанете відповідь, яка заставить вас усміхнути ся: „Про турецьку неволю.“

„Звідки се знаєш, сину?“

„Я читав се в „Олесі“!“

„Хто ще читав „Олесю“?“

Кількох встане.

В міру того, кілько їх уже заздалегідь читало сей уступ, будете, товаришу, поступати. Коли мало, будете йти в тому самому темпі, що досі, коли багато, то вдоволите ся завданем питань на тему незнаних або можливо неясних ученикам слів: стрибунець, каторга, таволга, пожарина і т. д. розуміє ся далі таки не відорваних слів, але вплетених в скорочене вже тепер оповіданє.

А потім: „Отворіть собі, діти, читанки на 179 сторони“.

Слідить їх тепер, з яким занятєм вони читати муть, як радіти муть, що вони вичитують у книжці свої власні думки, йно що подумані, слова йно що висказані, вони будуть мати ілюзію, що самі творять те оповіданє!

Розуміє ся, ніхто не буде читати цілого оповідання одним духом. Читанка для І кляси поділена на малі уступи, а кождий з них окрема цілість, кождий неначе одна точка перегляду. Прочитаємо її. Я кину кілько питань, відтак скажу оповісти, або наперед скажу оповісти, а потім вишукати головні думки, далі кристалізувати їх чим раз ядернійше і вкінці дістану основну думку дотичного уступа. І так поступаю помалу на перед.

Таким способом можна перейти половину уступа. А тепер: „Прочитайте собі до кінця дома“ — і залежить від того, яка розвинена ся кляса і скілько лишило ся до кінця уступа: або з гори заявляю, що жадати му оповідання, або кажу, що будемо ще раз читати в школі.

Тільки в останнім випадку, заки приступимо до читання, кину по клясі кілько питань, щоб переконати ся, чи ученики дійсно перечитали до кінця заданий уступ.

При труднійшому уступі, або такому, що вимагати ме більше річевих пояснень, треба казати перечитати дома і виписати незрозумілі слова, переконати ся кількома питаннями, чи справді

виконано се і питати про незнані або неясні слова. Таким способом підготувати ся лекцію. Красше на початку упорати ся зі всіма неясностями, щоб відтак не були кулею у ноги.

І знов читане уступами, питання для видобутия від учеників (при помочи книжки, або й без неї) широкого, докладного змісту. Потім чим раз вузшого, врешті провідної думки, як одної з точок перегляду. Коли таким способом переробить ся цілий уступ, тепер пора на відтворене огляду цілости, на вишуканс ідеї, етичної сторони, розв'язане алегорії, символу і т. п. і т. п., що тільки не містить ся в данім уступі.

А ше при труднійшому творі, головно прозовому, заданому на читане дома, можна застосувати сполуку методів і орієнтаційними питаннями приготувати точне зрозуміне уступа. Сі питання відсвіжать у душі ученика перечитаний дома, хоч би найтруднійший твір, і він стане їм вповні ясний і приступний.

Цілком легкі уступи (казки в дальшій ході науки) треба завдавати до дому перечитати і навчити ся оповідати. І при перепитуванню таких творів або жадати точного змісту, або доволити ся провідною думкою, або тільки перевести порівнанс між ним та іншими творами того рода.

При історичних уступах корисно буде навязати до знаних з історії річий. Можна напр. зажадати відомостей з історії про дотичну особу, порівнати поетичне змальованс її в оповіданю з дійсною її постатю званою з історії. Вишукати схожости і протиставлення. Пояснити на ріжницях між вірним історичним і поетичним зображенем, яка є саме ціха поетичного твору (твір уяви, в якому йде про красу й цвітистість стилю мови та поетичних образів, в якому дозволяєть ся свобода думки, полет, в якому врешті для переведеня певних ідей, відтвореня ідеалів, дозволяє ся затушоване темнійших сторін характеру, сильне підчеркнене яснійших і т. п.). Те, що сказано про історичні особи, відносить ся також до поодиноких подій в історії, діб і т. п.

Врешті перейду до поетичних творів, писаних вязаною мовою (віршів, поезій).

Яким би методом їх не читати, треба перш усього на се звернути увагу, щоб учитель сам перечитав кождий поетичний твір у сій класі. Коли, в якій хвилі — чи казати наперед читати ученикам, а потім самому, щоби пізнали ріжницю і знов ученикам, щоб старали ся зблизитись до ідеалу, чи відчитати перший раз самому, а потім казати читати ученикови, се залежить від твору, від уровня класи, від спромоги вправленя бодай

кількох у гарнім читаню. Се річи, які годі пересуджувати. Розуміє ся, коли від учителя жадає ся перечитаня поезії, то те читане має справді бути взором для молодіжи. Учитель мусить відтворити всі ціхи дотичного твору, мусить в епіці оповідати, мусить у розмовах задержати відповідну інтонацію, в ліриці відтворювати настрій, яким обвіяний ліричний твір. До тої міри мусить учитель старати ся викликати настрій в клясі, що напр. читаючи 55 § „На святий Вечір“ Лепкого, він при словах:

„Ще й нині чую, як Юрко
Співає: „Бог предвічний“! —

не сміє завагати ся слова „Бог предвічний“, як початкові слова знаної коляди заспівати тоном сеї коляди!

Прошу спробувати, а потім слідити, скільки то учеників обітре сльозу з ока! А чиж треба красшого відтвореня настрою „Святого Вечера“?...

Після перечитаня і точного поясненя жадає ся епічну поезію на оповіданє, ліричну на перечитанє і деклямацію в читаню та переповідженє ходу думок, відтворенє настроїв і тільки, коли ученики опанують се, можна задавати їм на т. зв. деклямацію з памяти.

В I кл. надає ся до вивченя на память також прозою писаний поетичний твір „Марш Сагайдачного“.

Розуміє ся, деякі твори, як напр. „Молоді літа Йосифа Гайдна“ потребують спеціальної праці зі сторони учителя, щоб пояснити ученикам такі понятя, як: „композиції“, „лиха основа, багато ошибок у гармонії“ і т. п. Але совісний учитель не може махнути на сю працю рукою, тільки мусить побороти трудности. Ученики мусять остаточно опанувати сї понятя, а чим скорше, тим ліпше. Я нарочно дав тут і один такий уступ для розширеня понятя учеників на музичну область.

Инша річ, що велике було-б для учителя улєкшенє, як би в сї ученики ходили на науку співу в I і II кл. Наука теорії музики се не маловажна річ для інтелігентної людини. Кождий ученик повинен опанувати її основи в I і II кл., а вже від III ті, що мати муть голос і охоту, вчитись муть співу, инші, нехай і ні, — але в даній хвилі, коли проявить ся у них гарний голос, зможуть лекше використати його. А нехай і те ні, то в житє підуть з основами музичної теорії і не будуть пераз соромити ся із за незнаня конечних для інтелігентного чоловіка річий. А коли-б переведено в житє мої слова — житєпис Йосифа

Гайдна не то не був би трудний або зайвий у читанці, але був би доконечний.

*

Завданєм учителя буде ще при користуваню новими читанками збирати в певних відступах часу перечитані уступи в громади, пригадувати собі їх спільні ціхи, ріжниць і т. п. — подавати незамітно характеристику поодиноких громад. Розуміє ся, се все мусять ученики самі робити. Цілию науки української мови є навчити учеників говорити поправно, оповідати плавно, розбирати писаня наукової прози. Характеристику пізнаних творів громадами я відніс би до сеї останньої части і як таку можна би її трактувати досить основно.

Другим побічним завданєм учителя буде збирати твори по авторам — ставити перші підвалини під науку історії літератури.

*

Вкінці мушу ще згадати про деякі помічні середники при науці української мови.

Перш усього рисунок.

Вже сама читанка вказує на рисунок як на одну з важнійших помічних частий науки. Вона ілюстрована і то досить обильно. Певна річ, є в сих ілюстраціях деякі промахи, але треба зважити, що ми на сьому полі чи не одні з останніх. Практика, свобіднійший час у виготованю рисунка, дадуть змогу завести уліншеня в сьому напрямі.

Якжеж користувати ся ілюстраціями?

Позволю собі подати кілька загальних заміток в сьому напрямі на основі твору д-ра Альфреда Меллєра (A. Möller: Die bedeutendsten Kunstwerke). Вони відносять ся до користуваня творами плястичної штуки взагалї, а можуть бути вихіснутані з великим успіхом учителями української мови при пояснюваню ілюстрацій спенціально.

Треба перш усього звернути увагу на зверхні прикмети твору — чи се оригінал чи наслідуване; чи наслідуване в матеріалї оригіналу чи инакше (камінь, гіпс, друк у красках, звичайний друк, фотографія і т. п.).

Після того звертає ся увагу на 1) опис твору штуки, 2) його композицію, 3) предмет, 4) зміст.

1) Опис. В першій мірі треба відтворити загальне вражіє; напр. при картині скажемо, що бачимо гурток людей на тлі краєвиду. Потім стараємо ся означити головний предмет. Напр.

у згаданому гурті особу, або предмет, що впадає спеціально в очи наслідком або свого осередного положення, або дуже живої краски. Описує ся її тепер до найменших подробиць зачинаючи і тут від загального вражіння. (Чи ся постать мужчина чи жінка? дорослий чи дитина? в одягу чи як напр. при грецьких творах штуки нага?) Треба приглянути ся поставі, описати головно в початках до найменших подробиць лице, рамена, руки і т. д. Не можна полишити неузглядненим нічого і не треба уважати за маловартну річ спинювати ся при дрібничках. Опис обсервованих предметів мусить під зглядом упорядкованя відповідати значіно, яке займають у творі штуки. Вони мусять дати правдивий наглядний образ описуваної річи також слухачеві, що не бачить описуваного твору. Перш усього важний ясний опис всіх мотивів постави, одягу і т. п. Але треба стеретти ся скорочувати, або доповнювати вже тут простий опис пояснюванем, натяками на зміст, назвами і т. п. Не каже ся: Бачимо жінчину з лагідними рисами лица, бачимо Матір Божу з усміхненим Христом і т. д. Але каже ся: Бачимо жінчину в приближеню в тих і тих роках, якої уста уложені так і так і т. п.

2) Композиція. Упорядковане в просторі, поведене ліній, перекроїв, поділ площі (після симетрії, рівноваги), світла і тіни і їх значіне для настрою твору, розложене красок, їх значіне для загального вражіння. Оживлені краски, підчеркнене певних частий образа впадаючими в очи красками? Темні краски? Остре відмежене богатъох ріжнородних площ в красках. Острі чи лагідні переходи? Одностайний тон (кольорит) і т. д.

3) Предмет. Означене роду: історичний образ, побутова картина, настроєва картина і т. п. Означене матерії: імя твору штуки. Оцінка в сьому напрямі (влучно чи ні).

4. Зміст. Який ідеальний зміст надав артист своєму твору (Вираз, душевні почування, ідея).

Такі були-б найзагальніші правила обсервованя ілюстрацій, як і взагалі образів та інших творів плястичної штуки.

Бо ілюстрацій поміщених у читанці не можна уважати за вичерпане всього засобу наукових середників у дотичнім напрямі. Вони тільки вказують учителеві, чим він повинен користувати ся при науці рідної мови. По змозі як найбільшійша збірка образів до наглядної науки, музеальна колекція різьб, далі стереоскопи із відповідною збіркою діяпозитивів, врешті скіоптікон, отсе вельми помічні середники при науці.

Коли йде про унагляднене науки, то велику прислугу можуть віддати учителям прогульки. Не кажу вже, що на прогуляках можна звертати увагу учеників на обсервоване терену. Прогульки — се для українїста доповнене лекцій, на котрих читав географічні та природничі уступи, описи прогульок, подорожий, етнографічні писаня. Ноша селян, положене сіл, будова хат, занятя селян і т. п. — отсе буде раз предметом науки при читаню відповідного уступа, а другий раз предметом обсервації і розправи на прогульці та порівняня житя в природі й тогож житя в науковім зображеню.

Крім того і то ще в більшій мірі прогулька дає змогу прослідити основи поетичної творчости. Напр. читають ученики поетичний опис села, чи села в осени, ліса, гір, взагалі природи. Після солідного перероблення такого уступа лишаются в їх душі відтворені поетом картини. А тут на прогульці бачать вони те саме в природі. Дуже важна річ з дидактичного згляду показати їм різницю між точкою погляду поета чи маляря на природу і дійсною природою. Вишукувати в природі ті картини, краски, світла, тіни, настрої, що їх бачив і змалював поет чи маляр. Пробувати силу свого ока, своєї вразливости, чи самі зможемо бачити те, що бачили й відтак передали нам у своїх творах артисти.

*

До інших помічних середників належить ще рисунок самих учеників. Можна напр. після основного перероблення поезії Франка: „Українське село в осени“ в I кл. казати ученикам нарисувати те, що описує поет. Коли я се зробив, то дістав багато цілком нездарних рисунків, були й середної вартости, але + були таки дуже вдатні. І не про вдатний рисунок іде, — головна вага лежить у тім, що ученики мусять призадумати ся, як передати рисунком те, що читали в поетичному творі. І коли для наглядної науки артистичні картини, або типи приноровлені до потреб школи приносять великий хосен, то без порівняня більший хосен (хоч в иншім напрямі) принесе така проба змалювати те, що описує поет.

На рівні з сим можна поставити иншу пробу сприту й інтелігенції учеників. Вони знають велику скількість казок; можна проте після перечитаня кількох казок казати ученикам написати якусь добре знану їм казку, або визначити собі в головних точках її перегляд.

*

Таким способом я переглянув різні важніші способи ведення лекцій української мови. Не кажу, що се всі, або в приближеню всі. Всеж таки і в рамках поданих мною можна повертати ся досить свобідно.

Я взяв за підставу огляду методу научування читанку для I кл. Але замітки мої є по більшій части загальні так, що бодай в II кл. можна їх пристосувати до науки з добрим успіхом.

З огляду на те, що я хотів зробити їх загальними, я пропустив цілком подрібний методичний огляд науки української мови в I кл. Маю надію, що в найблизшому році поведу свою працю о стілько на перед, що подам точніший огляд читанки для IV кл., а подрібний розклад матеріялу та свої погляди на різні методи научування української мови в I—III кл.

В тій одинокій ціли, щоб поставити і свою цеглу в будові храму рідного слова.

В Городенці, в маю і червни 1912.

З М І С Т.

	Стор.
I. Завдання науки української мови в середній школі	5
II. Руська читанка для I кл. сер. шкіл	7
III. Руська читанка для II кл. сер. шкіл	8
IV. Загальний погляд на науку української мови на основі читанки для II кл.	12
V. Руська читанка для III кл. сер. шкіл	14
VI. Загальний погляд на науку української мови на основі читанки для III кл.	17
VII. Нарис плану »Руської читанки для IV кл. сер. шкіл« . . .	19
VIII. Приватна лектура в I—IV кл.	21
IX. Про метод науки української мови в I кл.	22

ШКІЛЬНІ ВІСТИ.

Учительський збір.

I. Управитель:

Крушельницький Антін, ц. к. професор; учив руської мови в I. і II. кл., історії в I. кл., географії в I. кл. — тижнево 11 год.

II. Учительські сили:

1. **Годованець Петро**, учитель; учив руської мови в III. кл., математики в I—III., науки природи в I. і II., фізики в III. кл. — тижнево 18 год.

2. **О. Котлярчук Николай**, радник еписк. консисторії, гр. кат. парох, катихит гімназії; учив релігії I—III. кл. (і екзорти) — тижнево 6 год.

3. **Кульчицький Яків**, заст. учителя; учив латинської мови в II. і III. кл., грецької мови в III. кл., гімнастики в I—III. кл. (4 год.) — тижнево 21 год.

4. **Лебіщак Осип**, заст. учителя; учив німецької мови в I—III. кл. — тижнево 13 год.

5. **Мороз Петро**, заст. учителя; учив латинської мови в I. кл., історії в II. і III. кл., географії в II. і III. кл., каліграфії в I. кл. — тижнево 15 год.

III. Учителі пригтовляючої класи:

1. **Годованець Петро**, учив математики в приг. кл. А. — тижнево 6 год.

2. **О. Котлярчук Николай**, учив релігії в приг. кл. А. і Б. — тижнево 2 год.

3. **Кульчицький Яків**, учив гімнастики в приг. кл. А. і Б. — тижнево 2 год.

4. **Лебіщак Осип**, учив німецької мови в приг. кл. А. — тижнево 10 год.

5. **Мороз Петро**, учив німецької мови в приг. кл. Б. — тижнево 10 год.

6. **Слобода Михайло**, учив руської мови в приг. кл. А. і Б., математики в приг. кл. Б. — тижнево 18 год.

IV. Помічник учителя:

1. **Богосевич Франц**, учив рисунків в I, II. і III. кл. — тижнево 4 год.

V. Учителі надобовязкових предметів:

1. **Годованець Петро**, учив польської мови в I. кл. — тижнево 2 год.

2. **Крушельницький Антін**, учив історії України в III. кл. — тижнево 1 год.

3. **Кульчицький Яків**, викладав про гігієну людського життя ученикам I—III. кл. — тижнево 1 год.

4. **Мороз Петро**, учив польської мови в II. і III. кл. — тижнево 4 год.

5. **Слобода Михайло**, учив церковного співу — тижнево 1 год.

6. **Стедронський Станислав**, учив співу в I—III кл. — тижнево 2 год.

VI. Шкільний лікар.

1. **Др. Ціпановський Іван**, уділив помочи ученикам в 42 випадках.

Зміни в учительському зборі.*)

Учительський збір в 1909/10.

1. **Полянський Корнило**, емер. шкільний Радник, директор гімназії.

2. **О. Котлярчук Николай**, гр. кат. парох Городенки, Радник еписк. консисторії, учив релігії.

3. **Бойко Іван**, учитель, урядуючий заступник директора, учив руської й німецької мови, географії й історії України.

4. **Вацик Николай**, учитель, учив латинської й польської мови, математики, науки природи й каліграфії.

5. **Дретлер Маєр**, учив жидівської релігії.

6. **Шепарович Евген**, учив співу.

*) З огляду на се, що в минулому році не видано звіту, подаємо для повноти склад учительського збору від початку основи гімназії.

Учительський збір в 1910 II.

А) від 1. вересня до 30. вересня 1910 р.

1. **О. Котлярчук Николай**, як висше, учив релігії в I. і II. кл.
2. **Міськевич Юліян**, заст. учителя, учив латинської, руської і польської мови та природних наук в I. і II. кл.
3. **Навальковський Ярослав**, заст. учит. (студент прав), учив німецької мови, історії і географії та математики в I. і II. кл.
4. **Дретлер Маер**, учив жидівської релігії в II. кл.
5. **Шепарович Евген**, учив співу в I. і II. кл.

Б) від 1. жовтня 1910 до 20. лютого 1911 р.

1. **Мороз Петро**, заст. учителя, тимчасовий управитель гімназії; учив історії й географії в I. і II. кл., німецької мови й математики в II. кл. та каліграфії в I. кл.
2. **О. Котлярчук Николай**, я. в.
3. **Міськевич Юліян**, я. в., учив латинської мови в I. і II. кл., руської мови в II. кл. та гімнастики в I. і II. кл.
4. **Навальковський Ярослав**, я. в., учив науки природи і польської мови в I. і II. кл., німецької мови і математики в I. кл.
5. **Дретлер Маер**, я. в.
6. **Шепарович Евген**, я. в.

В) від 21. лютого до кінця шк. року.

1. **Прийма Іван**, професор ц. к. гімназії; на підставі міністерняльного рішення одержав відпустку і обняв управу городенської гімназії; учив латинської мови в II. кл. і німецької мови в I. класі.
2. **О. Котлярчук Николай**, я. в.
3. **Міськевич Юліян**, я. в., учив латинської мови в I. кл., руської мови в I. і II. кл., польської мови в I. кл., математики в I. кл. і науки природи в II. кл.
4. **Мороз Петро**, заст. учителя, учив німецької і польської мови в II. кл., історії і географії в I. і II. кл., науки природи в I. кл. та математики в II. кл.
5. **Дретлер Маер**, я. в.
6. **Шепарович Евген**, я. в.

Дня 7. грудня 1910 р. помер перший директор городенської гімназії Радник **Корнило Полянський**.

Учительський збір в 1911-12 р.

1. **Прийма Іван**, як. в., учив латинської мови в II. і III. кл., грецької мови в III. кл. та гімнастики в I—III. кл.
2. **Годованець Петро**, учитель (за відпускою ц. к. Ради шк. з руської гімназії в Коломиї для городенської гімназії), учив як вказано висше.

3. **О. Котлярчук Николай**, я. в., учив релігії в I., II. і III. кл.

4. **Лебідзак Осип**, заст. учителя, іменованій кр. шк. Союзом з початком півроку; учив німецької мови в I., II. і III. кл. та руської і латинської мови в I кл.

5) **Мороз Петро**, я. в., учив історії й географії в I., II. і III. кл., руської мови в II. кл., польської мови в II. і III. кл. та каліграфії в I. кл.

Дня 1. лютого 1912 р. переніс ся управитель **Іван Прийма** до руської приватної гімназії в Яворові. (Від 1—15 лютого заступав управителя **Петро Годованець**).

Дня 15. лютого 1912 р. обняв управу городенської гімназії **Антін Крушельницький**, професор ц. к. гімназії в Бережанах, якому ц. к. Рада шк. кр. дала відпустку в цілі веденя управи в руській прив. гімназії в Городенці.

Дня 1. марта 1912 р. обняв учительські обовязки **Яків Кульчицький**, заст. учителя, іменованій кр. шк. Союзом дня 29. II. 1912 р. ч. 872.

Дня 20. цвітня 1912 р. обняв обовязки учителя в приготівляючій клясі **Михайло Слобода**.

Розклад годин шкільних предметів.

Ч. п.	Предмет	Число годин тижнево				
		Пригот. А і Б	к л я с а			
	I		II	III	IV буде мати	
1	Руська мова . . .	6	3	4	3	3
2	Наука релігії . . .	1	2	2	2	2
3	Латинська мова .	—	6	6	6	6
4	Грецька мова . . .	—	—	—	5	4
5	Німецька мова . .	10	5	4	4	4
6	Історія	—	2	2	2	2
7	Географія	—	2	2	2	2
8	Математика	6	3	3	3	3
9	Науки природи . .	—	2	2	—	3
10	Фізика і хемія . . .	—	—	—	2	3
11	Рисунки	—	2	2	2	2
12	Гімнастика і забави	2	2	2	2	2
13	Каліграфія	—	1	—	—	—
14	Історія України . .	—	—	—	1	1
15	Польська мова . . .	—	2	2	2	2
16	Спів	—	2	2	2	2
17	Гігієна	—	1	1	1	1
	Разом	25	35	34	39	39

Плян науки в приготовляючій клясі.

Приготовляючу клясу отворено 11. цвѣтня 1912 р. З огляду на те, що записало ся до неї 71 учеників (між тим 11 дівчат), і з огляду на те, що матеріял сеї кляси був доволі нерівномірний, поділено сю клясу на два відділи: низший курс „А“ і висший „Б“.

Наука в відділі „А“.

З руської мови, релігії і рахунків веде ся як у IV. клясі народних шкіл. З німецької мови зачато від перших початків, бо ученики прийняті до сего курсу не вчили ся цілком німецької мови. Наука тревати ме через ферії теж.

Наука в відділі „Б“.

Наука всіх предметів веде ся після пляну IV. кляси народної школи (з повторенєм III. кл.). Ученики здавати муть перед феріями іспит до гімназії.

Фізичне вихованє.

Управа гімназії wraz з учительським збором звертає пильну увагу на фізичне вихованє молодіжи. Праця на сьому полі утруднена хочби з того згляду, що ученики з під сільської стріхи приносять дуже мале зрозумінє гігієни. Мала, душна хата, брак світла і свіжого воздуха, нехарність — отсе прикмети того окруженя, звідки виходять наші ученики. Щоби содай в части зарадити сему лихови, уладжувано що-тижня розкази з популярної гігієни, в яких оповідало ся про значінє і вплив воздуха, світла, поживи, про чистоту тіла й одежи, алкоголь і т. д. річи, з якими ученики постійно мусять стрічати ся.

Богато труду вкладає учительський збір в те, щоби при-звичаїти учеників найнижшої кляси хочби обмити ся як слід. З огляду на те ученики ходили в зимових місяцях кілька разів гуртом до парні. Управитель гімназії увійшов в переговори з властителем парні і задумує ввести в найблизшому році, в часі шести холодних чи зимових місяців, обовязкову парню що два тижні за одноразовою оплатою в квоті 1 кор.

Від 11. цвѣтня заведено обовязкову руханку, яку вів член збору п. Кульчицький. Увесь загал учеників поділений на два відділи до свобідних вправ (Метода Мілера — підручник проф.

Боберського). Вправи відбувалися на гімназійній подвір'ю або поблизькій толоці — отже все на свіжій воздусі. Зверталося увагу на се, щоби учасники не лиш скріпляли свій організм, але також присвоювали собі бистрі, певні й означені рухи. Вправи ніг, рук і кадовба, постава, хід, біг, скок у висоту і далечінь, впоряд — отсе ті річи, на яких вони проводили час призначений на руханку.

Крім того відбували ученики що тижня (в суботу або неділю) загальні прогульки до поблизьких сіл. Учасники збиралися на гімназійній подвір'ю, а відси удавалися під проводом своїх професорів в означенім напрямі. Такі прогульки є поучаючі так для учеників як і їх учителів. Першим звертаєся увагу на будову терену (скали, яри, потоки), на розміщене сіл, будову домів, спосіб народної господарки, на народний стрій і т. д. Історичні могили і кургани дають нагоду до оживленого розговору про рідну минувшину, ріжні перекази й оповідання. Розговори межі учителями й учениками тратять свій офіційльний характер, стають свобідні і щирі. Се найкрасша нагода троха глибше вглянути в душу ученика, навязати з ним близші взаємини. Часто можна переконатися, що ученик, який в школі не вмів і два речення склеїти до купи, є в дійсности бистрий, дотепний і не такий то вже убогий душею.

Прогульки вже самі собою приманчиві для учеників ще більш атракційними стали з хвилею закуплення копаних мячів, ситківки і крокета. Прибувши до якого села збиралися прогульковці звичайно на громадськім вигоні і там виконували другу точку (задачу) прогульки. Хоч зігрті і змучені віддавалися грі з молодечим захопленем — особливо з завзятем грали копаним мячем, або перетягалися шнуром. По 4—6 годинній забаві ставали знова в ряди і вичерпані вертали домів.

Прогульки відбувалися до отсих сіл:

Дня 20. цвітня с. р. через Котиківку, Стрільче на т. зв. „Стрільцьку гору“, відси яром і берегом потока до Серафинець, а відтак битим шляхом до Городенки.

Дня 27. цвітня до с. Чернятина, відси сільськими дорогами до с. Глушкова, а відтак полями на снятинський шлях до Городенки.

Дня 4. мая на поблизьку монастирську толоку, де ученики увесь час віддавалися лише забаві.

Дня 12 мая прогулька до с. Серафинець віддаленого від Городенки 5 км. Перейшовши се велике, а з історичного й етнографічного боку дуже інтересне село, прогульковці задержалися на леваді над ставом, де відбулася забава.

Дня 1. червня прогулька до Ясенова, відси на т. зв. „Дуплаву могилу“, що лежить 1 км за селом. Відтак забава до 8 год. вечером.

Дня 8. червня прогулька до Семаковець — до Дністра. Ученики вийшли о 6 год. рано з Городенки, забезпечені в харчі на цілий день, ішли через Котиківку, Поточиска до Семако-

вещь — до Дністра. Купіль, забави, веселованє в чайках і човнах. Велику увагу присвячено обсервації околиці, та географічним спостереженням. Поворот о 10½, вечер.

Згадані околиці інтересні чи то через своє положенє (Чернятинська і Стрілецька гора, звідки відслонює ся широкий на кілька миль овид, ген аж до Карпат; в Глушкові є вапнякові скали і печери), чи з боку етнографічно-історичного (Серафинці, Ясенів з своїми курганами).

Значіне і хосенність таких прогульок є більші, ніж здавалось би на перший погляд. Поява учеників, йдучих впоряд і співаючих патріотичні пісні, викликувала все у мешканців велике заінтересованє, а що се було в неділю або під неділю, то улиці аж роїли ся від цікавих видців. На лицях одної і другої сторони появляв ся вираз вдоволення і тихої радости. Темні і доси всіми забуті будять ся з вікової невіжости і висилають своїх дітей в світ для здобутя кращих средств до житя. Звінки і дужі голоси, з одушевленєм виспівувані задушевні мрії дають запоруку, що їхні сини краще вспіють постояти за свою долю. Постійний рух, невимушена свобода, забави і ріжного рода веселощі, змінність окруженя, чудові види весняної природи — отсе те середовище, серед якого молодіж перебуває підчас прогульки. Тут не лиш може тіло відсвіжити ся і скріпитись, тут має також на чім спочити око, зачіпитись о що думка. Відповідно зорганізовані прогульки мають чималий вплив не лиш на фізичне але також і духове вихованє нашої молодіжи.

Яків Кудличинський.

Прогульковий рух в шкільнім році 1911/12.

(Прогульки в найблизшу околицю).

День	Кляса і число учеників	Провідники	Напрям	Предмет	Вихід	Поворот	Пішки
20/IV. 1912	Приг. А. } 74 Б. } І., ІІ., ІІІ. }	Кульчицький	Стрільче, Серафинці	Прохід, знайомлене з околицею	год. 3 попол.	год. 7 ^{1/2} вечер	13
27/IV.	Пр. А., Б. } 86 І—ІІІ. }	Крушельницький, Кульчицький, Слобода	Чернятин, Глушків	Прохід, забави, географічні обсервації.	г. 3 попол.	г. 8 вечер	13
4/V.	Пр. А., Б. } 40 І—ІІІ. }	Кульчицький	Монастирська толока	Забави	г. 3 попол.	г. 6 вечер	2
12/V.	Пр. А., Б. } 78 І—ІІІ. }	Крушельницький, Кульчицький, Мороз	Серафинці	Прохід, забави, орієнтація в терені	г. 1 попол.	г. 6 вечер	14
1/VI.	Пр. А., Б. } 79 І—ІІІ. }	Кульчицький, Лебшак	Ясенів пільний	Прохід, забави, звиджене старинних могил	г. 3 попол.	г. 9 вечер	12
7/VI.	Пр. А., Б. } 127 І—ІІІ. }	Крушельницький, Кульчицький, Лебшак, Слобода	Поточиска Семаківці	Довгий прохід, купіль в Дністрі, забави, вєслованє, по дорозі обсервації взагалі, спеціяльно геогр. і при- родничі.	г. 6 рано	г. 10 ^{1/2} вечер	30

С П О Р Т И.

Рід спорту	К л я с а					Разом
	Приготов.		I	II	III	
	A	B				
Плаванс	6	6	15	18	14	59
Веслованс	1	9	26	12	17	65
Їзда верхом	17	19	47	26 ³	34	143 ⁵
Їзда на совгах	3	11	20	8 ¹	17	59 ¹
Саночки	20	30	42	26 ²	7	105 ²
Ровер	—	—	5	2	6	13

Надобовязкові предмети.

А) Історія України в III. кл. Наука сего предмета зачала ся дня 5. марта 1912 (в I год. тижнево). Перероблено географічні відносини України, про руські племена, родовий устрій, торгівлю як головне жерело доходу українських племен та як одну з обставин, що товаришили витворенню київської держави.

Питанс про перших князів. Олег. Ігор. Ольга. Святослав. Володимир — сформоване київської держави, упорядковане її. Хрещене Руси. Кочеві народи в степах України.

Володимирічі. Ярослав і наслідники. Боротьба з Половцями. Володимир Мономах. Боротьба за Київ. Упадок київської держави.

Б) Польська мова в I—III. кл. по думці пляну науки з 2. серпня 1909 на основі читанок Прухніцького для I. і II. кл. а Чубка-Завілінського в III. кл.

В) Слів. Наука сего предмета зачала ся дня 11. цвѣтня 1912 р. Всі ученики гімназії учать ся теорії від початку. Тому

поділено їх на два відділи. Перероблено: про стійність нот, про роди тактів, про павзи, діятонічну скалю, інтервали, скалю „С-dur“. Зачали співати лекші вправи.

Крім того ученики почали приготовлювати ся з церковного співу. Співали: 3 церковні пісні композиції Кишакевича і приготовлювали ся до співаної Служби Божої.

Шкільні каси, торговля і книгарня.

Кожному, що має нагоду приглянути ся життю нашої молодіжи, впадуть безперечно в око ті скупі матеріяльні засоби, якими вона проживає весь час гімназіяльні науки, а ще більше її крайно безвихідне положенє, коли опинить ся на широкім світі після укінчення гімназіяльних наук. Без сотика! Словом без сотика йде велика її частина на нуждованє в часі університетських студій. Не то не мають за що записати ся та проживати у Львові бодай перші місяці. Навіть поїхати туди не мають часто за що, перебрати ся в цивільний одяг.

От сей момент в життю нашої молодіжи повинні взяти під розвагу ті, кому лежить добро молодого покоління на серці.

Отсе й мали перед очима управа гімназії та учительський збір, коли кинули між молодіж клич закладати каси.

Що правда заложено їх доволі пізно бо в II. кл. аж 17. мая 1912 р., в III. кл. 22. мая 1912 р., а в I. кл. 6. червня 1912 р.

Спершу управа кас зпоміж учеників заняла ся торговлею ласощів, щоб мати більший прихід, але зараз по кількох тижнях дійшло до відома управителя, що один ученик I. кл. зїв на прогульці 84 т. зв. андрутів в додатку на кредит і розхорував ся.

Поведено від сеї пори касу так:

1) В кожній клясі основує ся окрема каса, з окремим відділом з 7 членів.

2) Виділи поодиноких клясових кас висилають по 2 відпоручників до головного заряду гімназіяльної каси, в яким на 6 виділових з поміж учеників є один учитель (вибраний загальним збором всіх кляс) з рівними правами члена виділу.

3) При кінці кожного місяця виділи клясових кас передають усі ошадности головному зарядови, а сей переводить їх через свої книги і віддає до повітового тов. кредитового в Городенці. Сї гроші процентують ся там. Конто кожного ученика веде клясовий виділ і головний заряд. Вложених грошей не можна виймати до іспиту зрілости, хиба, що ученик мусить покинути гімназію, або переходить до іншої.

Що зискує ся таким способом?

Молодіж учить ся щадити. Бачимо в життю, що тільки богатий нарід може розвивати ся всесторонно. Ошаджуючи на

шкільній лавці призбирають собі молоді дещо грошей на перші кроки поза гімназійними мурами, а головна річ, навчать ся цінити гріш. Ученик, що складає ощадности, відмовить собі не-одної приємности, до якої пре його пристрасть. Учить ся по-борювати пристрасть — а се перший крок, щоб стати енергічною, характерною людиною.

Я нарочно згадав на початку про першу нашу неудачу з продажию ласощів, щоб показати, на якій ховзкій дорозі була наша каса. Замість щадити, наші ученики могли навчити ся ро-бити легкодушно довги. В пору завернули з хибної дороги. Ні-яких позичок! Ніяких торгів солошами, що тільки пристрасти наші будять. Каса — се на разі наука ощадности.

Понище подаємо перегляд стану кас. За 2 місяці годі було розвинути діло краще. Згадка про каси є тут в сій цілі, щоб заохотити широкі круги молодіжи до ощадности після ферій.

До діла! По вакаціях приносить те, що кождий з вас заощадить за 2 місяці.

Для приучування шкільної молодіжи до торгівлі заведено торгівлю шкільними зошитами, олівцями то що і шкільну кни-гарню.

Книгарня устроена так, що ученики продають по можливо найвисшій ціні свої книжки і зараз таки купують книжки до висшої кляси. Книгарня має около 20% зиску і повертає його на закупно прирядів до забави.

Книгарня ввійшла в жите з кінцем червня 1912 р.

С т а н к а с и .

Каси в клясах	I	II	III	Разом
Заложено	6/VI. 1912	17/V. 1912	22/V. 1912	
Число членів	—	31	10	41
До 20/VI. зложили вкла- док на	—	3·50 К	0·70 К	4·20 К
З розпродажі ласощів мали	—	18·47 К	13·70 К	32·17 К

шкільній лавці призбирають собі молоді дещо грошей на перші кроки поза гімназійними мурами, а головна річ, навчать ся цінити гріш. Ученик, що складає ошадности, відмовить собі не-одної приємности, до якої пре його пристрасть. Учить ся по-борювати пристрасть — а се перший крок, щоб стати енергічною, характерною людиною.

Я нарочно згадав на початку про першу нашу неудачу з продажию ласощів, щоб показати, на якій ховзкій дорозі була наша каса. Замість щадити, наші ученики могли навчити ся робити легкодушно довги. В пору завернули з хибної дороги. Ніяких позичок! Ніяких торгів солошами, що тільки пристрасти наші будять. Каса — се на разі наука ошадности.

Понище подаємо перегляд стану кас. За 2 місяці годі було розвинути діло краще. Згадка про каси є тут в сій цілі, щоб заохотити широкі круги молодіжи до ошадности після ферій.

До діла! По вакаціях приносить те, що кождий з вас заощадить за 2 місяці.

Для приучування шкільної молодіжи до торгівлі заведено торгівлю шкільними зошитами, олівцями то що і шкільну книгарню.

Книгарня устроена так, що ученики продають по можливо найвисшій ціні свої книжки і зараз таки купують книжки до висшої кляси. Книгарня має около 20% зиску і повертає його на закупно прирядів до забави.

Книгарня ввійшла в жите з кінцем червня 1912 р.

С т а н к а с и .

Каси в клясах	I	II	III	Разом
Заложено	6/VI. 1912	17/V. 1912	22/V. 1912	
Число членів	—	31	10	41
До 20/VI. зложили вкла- док на	—	3·50 К	0·70 К	4·20 К
З розпродажі ласощів мали	—	18·47 К	13·70 К	32·17 К

Природничий кабінет.

а) Зоологічний відділ.

(Окази з року 1910/11).

Лилик, їж, лис, тхір, вивірка, хомяк, щур рудий, лобина kota, лобина свині домашої, зуб африканського слона, роги серни, сокіл путник, яструб курячий, костогриз, сорокопуд чикач, плиска біла, шпак, дрізд співак, сорока, грак, гайворон, сойка, дрімлюх звичайний, зазуля кукавка, удуд, водомороз, дятель чорний, жовна, папуга сива, голуб скальний, горлиця туркавка, куропатва, чапля попеляста, чайка, слуква, лиска, гусь сіра, нурець, мева хохітка, риболовець ластун, перкун двочубий, волове очко, соловій, канарок, кривоносок, стернадка жовтурка, дзвоник, червеньяк, чиж, черепаха звичайна, крокодил звичайний, гладун веретільник, уж руслич, змя поганка, жаба водяна, кунька підгарка, ящур жовтосорокатиий, печеровець зміняк, короп, шука, оселедець, угор, плахур кольчак, пчола пожиточна, білюх капустяник, збірка 50 родів хрущів і 50 родів мотилів, дожджаник земляний, п'явка лікарська, цїпак довгочленний, слимак виноградний, намуляк ставовий, порцеляник тигристиний, зубалик слоневий, мутняк чорнилець, осьмерник, устриця їдома, гребенятка паломнича, перлівниця справедна, многоножник земний, хрестяк звичайний, помочильник звичайний, рак річний, паукан кольчастий, їжинець їдомий, кораль червоний, губка звичайна. Образів 90.

б) Ботанічний відділ.

(Моделі і окази закуплені в 1910/11 р.).

Яблїнь, зїльник з 500 ріжними рослинами.

(Моделі і окази закуплені в 1911/12 р.).

Зіставлене розвою кільченя жита, фасолі і смереки, передросток з запліночними і сем'янками папороти, ріпак, горох сїйний, пшениця, кукурудза, сунця їдома, вишня, сосна звичайна, верба біла, болиголов звичайний, козелець острий, бараболя, лелія підвоя, рожа полева, блават синюк, слиз, чистець болотяний, кульбаба. Образів 38.

в) Мінеральогічний відділ.

(Окази закуплені в 1910/11 р.).

Кокс, парафіни 8 куснів і 16 пуделок олію скального.

Петро Годованець.

Фізикальний кабінет.

(Приряди закріплені в 1911/12 р.).

I. Тепло.

Кулька з перстеном, лампка Давіго, апарат до демонстрації питомого тепла і термометер.

II. Магнетизм.

Астатична стрілка магнетична, деклінаційна і інклінаційна стрілка, компас, магнетична стрілка, 2 магнети виду штабки і магнет виду підкови.

III. Електричність.

Електрична машина Вінтера, електрофор, електроскоп, розрядич, палочка скляна і кавчукова, інфлюенційна машина, стільчик до машини електричної, лейдейска бутелька, поєдинчий і подвійний електричний маятник, звено Данієля, електрична батарея, жарова лампка, індукційні цівки.

IV. Акустика.

Сопілка губна і язичкова, строеві вилки, нитковий телефон, сирена.

V. Оптика.

Збірка сочок, люпа, призма, зеркало вгнуте і випукле, калейдоскоп. Образів 13.

Петро Годованець.

Географічний кабінет.

I. Географічні мапи.

(Закріплені до 1912 р.).

Фр. Бамберг: 1) Східна півкула (фіз.), 2) Західна півкула (фіз.), 3) Європа, 4) Азія, 5) Африка, 6) Північна Америка, 7) Полуднева Америка, 8) Стійна мапа Австро-Угорщини; 9) Др. Гр. Величко: Карта українського народу.

(Закріплені в 1912 р.р.)

10) Фр. Бамберг: Німеччина і сумежні краї; 11) Рандеггер: Альпи; 12) Ед. Геблер: Балканський півостров, 13) Апеннінський півостров, 14) Франція, 15) Бритійські острови, 16) Нідерланди і Бельгія, 17) Скандинавія і Росія.

II. Історичні мапи.*(Закріплені до 1912 р.р.)*

1) Ендль: Стійна мапа до науки старинної історії.

(Закріплені в 1912 р.р.)

2) Геблер-Опперман: Палестина в часах Христа; 3) Кінерт: Старишна Греція.

III. Географічні образи.*(Закріплені до 1912 р.р.)*

Красвиди з Австрії: 1) Штільфський провал; Ешнер: 2) Пристань Тсінгтон; Лсмани: 3) Краєвид полярний, 4) Єрусалим, в часах Христа, 5) Адельсбергська печера, 6) Водонад Ніягари 7) Венеція, 8) В пустині, 9) Вибух Везувія, 10) Хутір на Україні, 11) Раси людей в 5 характеристичних головах; Воллензак і Гайльманн; 12) Найхарактеристичніші види поверхні землі, 13) В горах, 14) На морськiм побережжю; Гірт: 15) Головні види поверхні землі.

(Закріплені в 1912 р.р.)

Лсмани: 16) Гельголянд, 17) Полярний красвид, 17) Констанцінопіль, 18) Полуднево-американський праліс, 19) Атенська Акрополіс, 20) Піраміди в Гізе, 21) Гамбурська пристань; Гельцель: 22) Пустиня, 23) Неаполь з Везувієм, 24) Долина Ніля, 25) Рен під Ст. Гоар, 26) Москва; Вахмут (географічні типові образи зі східної Європи): 27) Крим, 28) Озерна площа, 29) Норманське побереже, 30) Волга, 31) Чорноземна область, 32) Ураль, 33) Україна, 34) Тундра, 35) Степ, 36) Полісс, 37) Балтійська область; Гайстбек-Енгльсидер: 38) Гори Веттерштайн, 39) Королівське озеро, 40) Гори Берніна, 41) Неаполітанський залив, 42) Ніцца, 43) Долина Ермс під Урахом, 44) Гарц, 45) Рен при Бінген, 46) Боденське озеро, 47) Чорний ліс, 48) Гардангський фйорд, 49) Турингський ліс, 50) Пасмо гір Розенгартен, 51) Баварські королівські замки при Фюссен, 52) Полуднево-баварські торфовища в області старого ледняка коло Розенгайм.

Петро Мороз.

Бібліотека для учеників.

До 1912 р. було в бібліотеці для учеників 180 книжок. Однак се майже самі видання „Просвіти“ і „Рус. Тов. педагогічного“, бо задля браку фондів годі було закупити поважніші і для молодіжи цікавіші книжки. Сю так важну недостачу усунуто в части ледви сего року закупивши отсі книжки:

Всі томи видавництва „Руська письменність“ і всі книжочки видавництва „Лан“ і „Час“.

Іван Франко: Абу Касимові капці, Без праці, Boa Constrictor, Захар Беркут (два прим.), В поті чола, 3 томи (Київ вид. 1903), Давне і нове, Коваль Бассім, Малий Мирон, На лоні природи, Полуйка, Учитель, Украдене щастє, Панські жарги. Богдан Лепкий: В горах, Кара та інші оповідання, Щаслива година, Листки пануть, Осінь. В. Стефаник: Моє слово. Ст. Ковалів: Чародійна скрипка. Ю. Федькович: Повісти ч. I. і II. Анд. Чайківський: В чужім гнізді, За сестрою. О. Маковой: Ярошенко, Оповідання. Н. Кобринська: Дух часу, Казки. М. Вовчок: 3 томи „Видавн. Спілки“. Л. Мартович: Нечитальник, Стрибожий дарунок, Хитрий Панько. П. Мирний: Лихі люди, Твори т. I, II, Серед степів. Д. Мордовець: Дві долі. Немоловський: Бжільництво, Садовина. Я. Окуневський: Листи з чужини ч. I, II. Галичанка: Вражія з дороги (2 пр.). О. Олесь: З журбою радість обнялась. О. Будяк: Дикі люди. М. Гоголь: Ревізор, Тарас Бульба (2 пр.). Кіплінг Редйард: В Джунглях. О. Кониський: Молодий вік Одинця. В. Короленко: Судний день. М. Костомарів: Кудеяр, Чернигівка. В. Лебедова: Малі герої. І. Нечуй-Левицький: Кайдашева сім'я, Баба Параска і баба Палажка, Причепя, Гуморески, Бурлячка, Гетьман І. Виговський, Старосвітські батюшки та матушки, Хмари, Микола Джеря, Твори т. I, II, III, IV. Лукіянович: За кадильну. М. Охнич: Туберкульоза у людей і звірят. М. Пачовський: Народні думи ч. I, II, Збірник пісень (київс. виданс). Самійлова: Спартак. Старицький: Облога Буші. О. Стороженко: Марко проклятий, Українські оповідання ч. I, II (Петербург), К. Флямарион: Про небо ч. I, II, Небо. А. Форель: Про алькоголь. Г. Хоткевич: Дивні пригоди комаха Сангвіна. Г. Цеглинський: Кара совісти, Лихий день. В. Щурат: Пісня про Ролянда. Бондаренко: Про Гарібальді, Про пустині, Дві облоги Львова — Переяславська угода. І. Дем'ячук: Перекази старинного світа. В. Доманицький: Як хазяїнують селяни в чужих краях. Загірня: Мудрий учитель, Гетьман П. Сагайдачний, Страшний ворог. Збиточник Гумфрі. Ол. Коваленко: Горбокони. М. Коцюбинський: Ялишка, Посидинок, Оповідання т. I (Київ). Мале та розумне (про мурашки). Масальджі: Морські огні. П. Мирний: Морозенко. В. Шіллер: Вільгельм Тель. М. Твейн: Князь і жебрак, Пригоди Гука ч. I, II, Пригоди Гека Фіна, Пригоди Т. Сосра. Японські казки. Гриневич: Легенди й оповідання. Гемс-Сельмер Агот: На далекій півночі. Женвре:

Уличник. Кокорудз: Спомини з Атен. А. Кримський: Переклади. М. Пачовський: Ілюстроване укр. письменство. О. Кобилянська: Земля. І. Тобилевич: Твори (львівське видане). М. і Л. Старицькі: Перед бурею. Самійленко: Україні. Д. Мордовець: Козаки і море. І. Тобилевич: Твори т. I—V. Ів. Фванко: Пригоди дон Кіхота.

Яків Кульчицький.

Позичальня шкільних підручників.

При założено гімназії прислала коломийська філія Педагогічного товариства старі шкільні книжки, які здебільшого пошилися їй досі і вкінці вийшли з ужитку.

Нових книжок до позичальні не купує ся і взагалі з огляду на шкільну книгарню (в Городенці нема ніякої книгарні!) звине ся позичальню. Мотиви сього кроку ось такі: Ученики позичаючи з гімназії книжки, привикають до того, що ніколи не купують собі шкільних книжок, тільки спускають ся на позички, а коли для всіх книжок не стане, лишають ся без книжок. Се побіч лихих поступів в науці має на них ще й такий некорисний вплив, що вони від молоду привикають не мати ніяких власних книжок, а коли опісля покінчать гімназію, то і не подумают про се, що кождий інтелігентний чоловік повинен мати свою власну бібліотеку, в якій мав би 1) національні важніші твори (коли вже не говорити про світові!), 2) свою фахову літературу.

Щоби проте призвичаювати учеників шанувати власну книжку, управа гімназії й учительський збір звертати-муть на се увагу, щоб ученики заосмотрювали ся в шкільні підручники і книжки до домової лектури з української та німецької мови. Книжки закуплені учениками до домової лектури, творити-муть завязки їх студентських приватних бібліотек. (Позволимо собі пригадати з житєпису Дра Івана Франка, що він вже в гімназії призбирав собі таку бібліотеку, що виповнила йому цілу шафу!).

Вийдїм з тої засади, що вже тут на шкільній лавці молодїж нехай привикає не робити довги, не зичити, але складати собі своє власне майно! Не позичками стає наряд бодатий і сильний, але своїм національним майном!

Учительська бібліотека.

Через брак фондів як і через те, що учитель має скорше спромогу набути потрібну книжку, не закуплено за 1912 рік, крім шкільних підручників для всіх трох клас, ніяких книжок. Те, що містить ся в учит. бібліотечі — се дар жертводавців, за що заряд гімназії складе їм щирю доякю. Межи иншими дрібнїйшими творами с ось такі:

Лексикон Масра (дар Вп. Ю. Романчука). Виданя Наук. Тов. ім. Шевченка (даром): Матеріяли до укр. бібліографії, т. I, II; Збірник мат.-природ.-лікарської секції, т. I—IV; Матеріяли до укр. етнології, т. XI—XIII; Етнографічний збірник, т. XXI—XXIX; Українсько-руський архив, т. I—VI; Записки, т. XCI—CII; Студії з поля суспільних наук і статистики, т. I—III; Перениска Мих. Драгоманова з М. Бучинським; Твори Ю. Федьковича, т. I—IV; Т. Шевченко — Кобзарь, т. I—II; Твори Ст. Руданського, т. I—V. Руська історична бібліотека (дар проф. П. Мороза): Історія вел. князівства литовського, Гетьманованс Виговського і Хмельницького, Руїна — Гетьманованс Многогрішного, Руїна — Гетьманованс Брюховецького. Museum — Річник XXIII. Palm-Schilling: Die Mittelschulen Österreichs. Baumeister: Die Einrichtung und Verwaltung des höheren Schulwesens in den Kulturländern von Europa und in Nordamerika.

Часописі і збірники.

(Замовлені в цвіттині 1912 р.)

Записки наукового тов. ім. Шевченка у Львові. — Записки наукового тов. в Києві. — Наша школа. — Здоров'я. — Світло. — Природа України. — Студії з поля суспільних наук і статистики. — Етнографічний збірник. — Етнологічні матеріали. — Збірник математично-природописно-лікарської секції Наук. тов. ім. Шевченка у Львові. — Українсько-руський архив. — Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. — Der Säemann. — Lehrproben und Lehrgänge aus der Praxis der höheren Lehranstalten. — Zeitschrift für das Gymnasialwesen. — Monatschrift für höhere Schulen. — Wiedza i postep. — Körperliche Erziehung. — Skaut.

М У З Е Й.

По правді те, що містить ся в сьому відділі, не заслугоє ще на назву „музею“. Се початки, можна сказати: завязки збирання при гімназії чи то нашої старини, чи національного нашого добра. Коли с про се в звіті згадка, то в тій цілі, щоб заохотити нашу молодіж до рагованя від затрати багато цінних памяток нашої старини, що розтрачують ся скрізь по селах, і не то що не приносять хісна, але марнують ся і пропадають на віки для нашого житя і науки.

Останніми часами чути скрізь поклики, щоб закладати при гімназіях музеї, бо ніхто не може так спритно зайняти ся збиранням цінних памяток, як молодіж. В гімназіяльному музею переходуватись-муть крім національних памяток також всі важніші предмети, що стоять в звязи з гімназією взагалі, і працею гімназіяльної молодіжи спеціально.

Поки-що зберігають ся в нашому музею ось такі предмети зібрані в останніх двох місяцях шкільного року:

- I. — 47 штук писанок;
- II. — 154 штук мідяних монет;
- III. — 7 штук ііклевих монет;
- IV. — 17 штук срібних монет;
- V. — 2 вишивки;
- VI. — 1 гердан і 1 намисто;
- VII. — 1 гарматна старинна куля (викопана з землі в Колішках — дар ученика III кл. Папькова).
- VIII. — старинний рукопис Акаѳвсту до св. Василия (дар ученика II. кл. Кордасевича).
- IX. — 3 старі друки (дар ученика Гевка);
- X. — 40 штук образів, а то:

1) Хлібороб, неопр.; 2) Іван Труш: „Сосна“, неопр.; 3) В. Розвадовський: Думки, неопр.; 4) Колоплотський: Остап Вересай, неопр.; 5—14) Манявський Скит: 5) Малий водонад Манявки, фотогр., опр., 6) Вид з гори, фотогр., опр., 7) Вид на віздову браму, фотогр., опр., 8) Місце, де стояла кедрова церков, фотогр., опр., 9) Дзвіниця, фотогр., опр., 10) Руїни віздової брами, фотогр., опр., 11) Вихід, фотогр., опр., 12) Блаженний камінь, фотогр., опр., 13) Руїни зі сходу, фотогр., опр., 14) Великий водонад Манявки, фотогр., опр.; 15—17) Осип Курилас: Іван Мазепа, 3 прим., опр.; 18—21) Красицький: Т. Шевченко, 4 прим., опр.; 22) і 23) І. Рєпін: Запорожці, 2 прим., опр.; 24) Н. В. Неврев: Роман Галицький, опр.; 25) В. Є. Маковський: Дівич вечер, опр.; 26) І. Рєпін: Вечорниці, опр.; 27—29) В. Розвадовський: Шевченкова могила, 3 прим., опр.; 30) Грінченко (малий), опр.; 31) Гуцулка, опр.; 32) Ф. Красицький: Тарас Шевченко (великий), опр.; 33) портрет Грінченка (великий), неопр.; 34) портрет Драгоманова (великий), неопр.; 35—38) портрет Франка (великий),

4 прим., неопр.; 39) Ф. Красицький: Гість з Запорожа, неопр.; 40) І. Труш: Гагілки, неопр.

[З того образи чч. 1—4, 15—32 дар Антона Крушельницького, а елегантні рами до чч. 20—27 і 31 дар д-ра Івана Ціпановського. Інші образи куплено і оправлено за гроші зібрані спеціально на сю ціль.]

СТАТИСТИКА УЧЕНИКІВ

в шкільних роках 1909/10 і 1910/11.

(Мале число в горі по правім боці означає приватного ученика.)

	шк. рік 1909/10		шкіль. рік 1910/11		
	кляса		кляса		Разом
	I		I	II	
1. Число учеників.					
З початком шк. року записано	37		39 ^а	33	72 ^б
Серед шк. року вступило	6		6	5	11
Серед шк. року прибуло	5		—	2	2
Число в кінцем шк. року.....	36		33 ^б	30	63 ^в
До вищої кляси перейшло	30		28 ^в	25	53 ^г
2. Рідна мова.					
Українська	35		33 ^в	30	63 ^г
3. Віра.					
Грецько-католицька	28		33 ^в	25	58 ^г
Римсько-католицька	—		—	1	1
Мойсеєва	8		—	4	4
Разом.....	36		33 ^в	30	63 ^г

СТАТИСТИКА УЧЕНИКІВ

в шкільному році 1911 12.

(Мале число в горі по правім боці означає приватного ученика.)

	К л а с а					Разом
	Приг.	Приг.	I	II	III	
	A	B				
1. Число учеників.						
З кінцем шкіль. року 1910 11 було ..	—	—	32 ²	30	—	62 ²
З початком 1911 12 прийнято	—	—	54 ²	33 ¹	31	118 ³
Серед шк. року прийнято	39	35	1	3	8 ¹	86
Взагалі прийнято ..	39	35	55 ³	36 ¹	39	204
Між прийнятими було:						
З чужих закладів а) з півних клас.	—	—	—	5	5 ¹	10 ¹
б) репетитів	—	—	—	1	9	10
Своїх учеників а) з півних клас...	—	—	—	27 ¹	23	50 ⁵
б) репетитів	—	—	2	3	—	5
в) на основі вступного іспиту	39	35	53 ¹	—	2	129 ²
Серед шк. року виступило	11	—	7	3	2	21
Число з кінцем шк. року 1911 12 ...	28	35	48 ¹	33 ²	37 ¹	181 ³
2. Місце уродження.						
Місто Городенка	—	2	10 ³	9 ¹	8	29 ¹
Городенський повіт	25	30	27	19 ¹	23	124 ¹
Інші галицькі повіти	3	3	11	5	6	28 ¹
Разом	28	35	48 ¹	33 ¹	37 ¹	181 ³
3. Рідна мова учеників (Народність).						
Українська	28	35	48 ²	33 ¹	37 ¹	181 ³
4. Віра.						
Грецько-католицька	27	35	17 ²	33 ¹	31 ¹	176 ²
Римсько-католицька	1	—	1	—	1	3
Мойсеєва	—	—	—	—	2	2
Разом	28	35	48 ²	33 ¹	37 ¹	181 ³
5. Вік учеників.						
10 років	11	5	—	—	—	16
11 "	8	14	11 ¹	—	—	31 ¹
12 "	7	6	12	7	—	31 ¹
13 "	2	6	13	5	4 ¹	30 ¹
14 "	—	1	9	5 ²	3	21 ¹
15 "	—	—	1	8 ²	6	15 ¹
16 "	—	—	2	5	7	14
17 "	—	—	—	2	10	12
18 "	—	—	—	—	5	5
19 "	—	—	—	1	1	2
20 "	—	—	—	—	1	1
разом	28	35	48 ²	33 ¹	37 ¹	181 ³

	К л я с а					Разом
	Прит. А	Прит. Б	І	ІІ	ІІІ	
6. Місце замешканя родичів.						
а) Городенський повіт:						
1. Вербівці		1	1	—	—	2
2. Вісно	2	—	3	—	—	5
3. Вільховець	—	—	—	1	—	1
4. Глушків	6	3	1	1	2	13
5. Городища	—	4	10	9	7	30
6. Городиця	1	—	—	—	—	1
7. Далешиів	—	1	1	—	1	3
8. Дубки	—	1	—	1	—	2
9. Колійки	—	—	—	—	1	1
10. Конашниця	—	—	1	—	1	2
11. Коріїв	—	—	1	—	—	1
12. Олієва-Короївка	—	—	1	1	1	3
13. Потоцька	—	—	1	—	—	1
14. Семейівка	—	—	—	—	1	1
15. Серафимці	—	3	11	3	12	29
16. Стрільче	—	1	2	3	1	7
17. Тишківці	10	1	—	3	1	18
18. Топорівці	—	—	1	1	—	2
19. Торговиця	—	2	1	1	—	4
20. Черешля	—	—	2	—	—	2
21. Червотин	2	12	2	2	2	20
22. Чортовець	3	—	—	—	—	3
23. Ясенів пісаний	1	—	2	2	—	5
Разом в городенського повіту	25	32	41	28	30	156
б) Інші повіти:						
1. Бережанський повіт	—	—	—	2	1	6
2. Бучацький повіт (с. Губин)	3	1	1	1	—	9
3. Заліщицький повіт	—	1	2	—	1	4
4. Зборівський повіт	—	—	1	—	—	1
5. Костопільський повіт	—	—	—	—	1	1
6. Львівський повіт	—	—	—	1	—	1
7. Печериський повіт	—	—	—	—	0	0
8. Снятинський повіт	—	1	—	—	1	2
9. Товмацький повіт	—	—	—	1	—	1
Разом з інших повітів	3	3	7	5	7	25
7. Стан родичів.						
Селяни	28	29	35	29	27	148
Міщани	—	5	2	2	1	10
Ремісники	—	—	6	3	1	10
Купці	—	—	0	—	1	1
Публичні і приватні слуги	—	—	1	1	—	2
Народні учителі	—	—	2	1	3	6
Священники	—	—	2	—	—	2
Приватні урядники	—	1	—	1	2	4
Потарі і адвокати	—	—	—	—	1	1
Державні урядники	—	—	—	3	1	4
Разом	28	35	48	33	37	181
З того селяни емігранти	3	2	6	3	1	15

	К л я с а					Разом
	Приг. А	Приг. Б	І	ІІ	ІІІ	
8. Надобсезкові предмети.						
Історія України	—	—	—	—	37	37
Поштівська мова	—	—	48 ²	33 ²	37	118 ²
Спів	—	—	41 ²	33 ²	21	101 ²
(Рисунки і гімнастика обов'язкові).						
9. Стипендисти.						
Підмоги з Просвіти мали	—	—	—	1	1	2
Внесок квоти	—	—	—	60	60	120
10. Класифікація.						
А. З кінцем шк. р. 1910-11.						
Поправки	—	—	6	8	—	14
Здало	—	—	6	8	—	14
<i>Вис. її д. класифікації за шк. р. 1910-11.</i>						
а) Злібних з відзначенням	—	—	7	4	—	11
б) Злібних	—	—	20 ²	21	—	41 ²
в) Взагалі злібних	—	—	—	—	—	—
г) Незлібних	—	—	5	5	—	10
с) Перед класифікацією виступило	—	—	6	3	—	9
Разом	—	—	38 ²	33	—	71 ²
Б. З кінцем шк. р. 1911-12.						
а) Злібних з відзначенням	—	—	4	8	6	18
б) Злібних	—	—	30	18	21	69 ²
в) Взагалі злібних	—	—	6	6	3	15
г) Незлібних	—	—	6	—	—	8
г) Поправки	—	—	2	1 ²	5	8 ²
Разом	—	—	48 ²	33	37	118 ²

Літопись гімназії.

Шкільний рік 1909 10.

Виділ філії Руського Товариства педагогічного в Городенці ухвалив на засіданню дня 6. червня 1909 оснувати українську приватну гімназію з першою класою з початком р. шк. 1909 10 в Городенці. Введенс в жите сеї ухвали поручив Виділ Гімназіяльному Комітетови.

Дня 6. липня 1909 р. оголошено отворене приготовляючого курсу до гімназії.

Письмом з дня 18. липня 1909 р. Ч. 23 повідомила філія Руського Товариства педагогічного ц. к. Староство про отворене з днем 18. липня 1909 р. приготовляючого курсу до гімназії та про отворене з днем 1. вересня 1909 р. першої класи приватної української гімназії. Ц. к. Староство рескриптом з дня 23. липня 1909 р. Ч. 19.091 прийняло се до відома.

Філія Руського Товариства педагогічного внесла дня 25. вересня 1909 р. під Ч. 60 петицію до Соїму о перенесене приватної руської гімназії в Городенці на державний етаж.

Ц. к. Рада шкільна краєва у Львові прийняла до відома за-сноване і отворене приватної руської гімназії в Городенці рескриптом з 30. вересня 1909 р. Ч. 45.751.

Вступні іспити до I класи відбули ся в днях 30. і 31. серпня. До іспиту зголосило ся 48 учеників, здало 38.

Шкільний рік зачав ся дня 1. вересня Богослуженс в па-рохіяльній церкві, по яким наступило торжественне отворене гімназії в шкільнім будинку на Котиківці в присутности учительського Збору з дир. К. Полянським, голови гімн. Комітету Дра Ів. Ціпановського і носла до парламенту Дра Теофіля Оку-невського.

Дня 3. вересня розпочалась в гімназії правильна наука.

Дня 9. вересня відправлено поминальне Богослуженс за упокій душі б. п. Цісареві Єлисавети.

Дня 4. жовтня, як в день Імянин Монарха святкувала гімназія торжественним Богослуженс в парохіяльній церкві.

Від 12. до 23. жовтня і від 26. жовтня до 3. листопада не відбувала ся в гімназії наука по причині пошести червінки в Го-роденці. Перерву заряджено в наслідок розпорядження п. к. Ста-роства з дня 10. жовтня 1909 р. Ч. 26.849.

В днях 20 22. січня люстрував гімназію Ви. Мостович, професор коломиїської гімназії, як відпоручник Учительської Громади у Львові.

Дня 16. мая, як памятний знесенс панщини, був вільний від науки.

В днях 23—25. червня здавали ученики вступний іспит до II класи ц. к. гімназії з руською викладовою мовою в Коломиї.

В сїм шкільнім році приступили ученики три рази до св. Сповіді і Причастія.

Дня 30. червня закінчив ся шкільний рік. По Богослуженю роздано ученикам річні свідоцтва.

Безпосередно по закінченю шкільного року отворено вакаційний курс підготовляючий до гімназії, на який ходило 27 учеників. З кінцем ферій перепровадила ся гімназія до Народного Дому, бо в досьогочаснім будинку на Котиківці не було вже приміщення для двох клас.

Шкільний рік 1910 II.

З початком сего року отворено вже й другу класу. Вступні іспити до I класи відбули ся дня 1. вересня.

Шкільний рік розпочав ся Богослуженем дня 5. вересня.

Дня 9. вересня відправлено поминальне Богослуженє за упокій душі б. п. Цісареві Єлисавети.

Дня 22. вересня приступили ученики до св. Сповіді, а 23. вересня до св. Причастія.

Дня 4. жовтня взяли ученики участь в Богослуженю з нагоди Імянин Цісаря, а дня 19. падолиста як в день св. Єлисавети в Богослуженю за бл. п. Цісарєву Єлисавету.

Дня 20. жовтня перепровадила ся гімназія до винаймленого в тій ціли дому при улиці Зелізничкїй.

Дня 20., 21. і 22. грудня перевів візитацію закладу Вп. П. Іван Прийма, ц. к. професор II гімназії в Чернівцях.

З днем 1. марта 1911 р. обняв управу гімназії П. Іван Прийма.

Дня 17. і 18. цвітня приступили ученики до св. Великодної Сповіді і Причастія.

Дня 16. і 17. мая візитував гімназію ц. к. Інспектор красвий Вп. Пан Др І. Копач.

Дня 28. червня взяли ученики участь в Богослуженю за бл. п. цісаря Фердинанда.

Дня 1. липня відбули ся вступні іспити до I класи.

Дня 5. липня приступили ученики втретє до св. Сповіді, а 6. липня до св. Причастія, по якім роздано ученикам річні свідоцтва і закінчено шкільний рік.

Дня 10. липня отворено вакаційний підготовляючий курс, на якім учило ся 36 учеників.

Дня 15. липня перепроваджено знов гімназію до Народного Дому.

Дня 20. липня одержала Управа гімназії рескрипт ц. к. Міністерства віроісповідань і просвіти з дня 22. червня 1911 р. Ч. 25.326, яким надано гімназії характер приватної гімназії і признано їй право прилюдности для I і II класи за шк. р. 1910/11.

Шкільний рік 1911/12.

Вписи до гімназії до клас I, II і III, яку з початком року отворено, були дня 30. і 31. серпня.

Вступні іспити до класи I були дня 1. вересня.

Шкільний рік зачав ся Богослуженєм дня 5. вересня.

Дня 29. і 30. вересня приступили ученики до св. Сповіді і св. Причастія.

Дня 20. жовтня перепроварила ся гімназія до власного будинку.

Дня 6. листопада взяли ученики участь в Богослуженю за упокій душі бл. п. Маркіяна Шашкевича, а 18. листопада, як в день св. Єлисавети в Богослуженю за пок. Цісареву.

Дня 26. грудня відбув ся в гімназії поранок в честь Маркіяна Шашкевича.

З днем 15. лютого обняв управу гімназії А. Крушельницький.

Дня 29. і 30. марта приступили ученики до св. Великодньої Сповіді і св. Причастія.

Дня 11. цвітня отворено підготовляючий курс до гімназії в двох відділах.

Дня 30. цвітня і 1. мая перевів візитацію гімназії відпоручник ц. к. шкільної Ради Ви. Пан Др. Еміліян Савицький, Радник і Директор ц. к. гімназії з руською викладовою мовою в Тернополі.

Дня 16. мая, в день св. Вознесеня, обходили ученики торжественним поранком памятку знесеня панщини. На се свято зложило ся: 1) Привітна промова дир. Антона Крушельницького. 2) Відчит проф. Петра Мороза: Про Панщину. 3) П. Михайло Слобода відчитав поему Ів. Франка: Панські жарти. 4) Закінчив свято промовою дир. гімназії. 5) Відспівано патріотичні пісні.

Дня 8. червня відбула гімназія прогульку до Семаковець над Дністром.

Дня 25. червня приступили ученики в третє до св. Сповіді, а 26. червня до св. Причастія.

Дня 27. і 28. червня відбули ся вступні іспити до I класи.

Дня 29. червня закінчено шкільний рік і роздано свідоцтва.

Поміщенє гімназії.

Гімназія містить ся у власнім будинку при першорядній улиці. Будинок гімназії складає ся з 6 просторих саль і 2 канцелярій (конференційної саль і канцелярії директора). Будинок обчислений на се, що в найблизшим шкільнім році піднесе ся його на поверх, евентуально навіть і на 2 поверхи.

Коло будинку є просторе подвірє і садок сливовий.

Клясифікація учеників

за шкільний рік 1911/12.

(Товстий друк означає відзначенє.)

I. КЛЯСА.

До висшої класи з відзначенєм здібні:

1. Василик Іван	3. Крижанівський Стефан
2. Демячук Іван	4. Михайлюк Василь.

Здібні:

1. Атаманок Василь	20. Марціок Осип
2. Атаманок Іван	21. Марчук Лєсь
3. Бабій Михайло	22. Марунчак Олекса
4. Бамбух Іван	23. Містецька Наталія (прив.)
5. Бицкало Михайло	24. Немін Олекса
6. Боюк Теодор	25. Орищук Мальвіна (прив.)
7. Гевко Олександр	26. Пасенчук Василь
8. Гришок Михайло	27. Пісецький Данило
9. Гудима Михайло	28. Погальський Іван
10. Дерманський Осип	29. Рибчук Волод. Йосифа
11. Древницький Мирон	30. Рибчук Волод. Льва
12. Жугасвич Тимотей	31. Семенок Осип
13. Захарійчук Мирон	32. Шешок Онуфрій
14. Карабан Бронислав	33. Федорук Василь
15. Ковбуз Павло	34. Чужак Тарас
16. Котелко Стефан	35. Яківчик Іван
17. Кончалюк Маріян	36. Яремчук Володимир
18. Левицький Михайло	37. Ясінський Маріян
19. Левко Григорій	38. Яшан Іван.

2 ученикам дозволено поправити по фєрїях іспит з одного предмету, 6 учеників признано нездібними до висшої класи.

II. КЛЯСА.

З відзначенєм здібні:

1. Баран Стефан	5. Матїяш Герасим
2. Вівчарук Андрій	6. Навальковський Нєстор
3. Гафткович Володимир	7. Смушак Михайло
4. Гронський Едвард	8. Тришкалюк Олександр.

Здібні :

1. Алїман Олена (прив.)	15. Петруняк Михайло
2. Бачинська Василина (прив.)	16. Поливкан Василь
3. Бицкало Дмитро	17. Попович Василь
4. Бойків Стефан	18. Романовський Филип
5. Бойків Йосиф	19. Рудик Федір
6. Булик Евген	20. Савочка Стефан
7. Гевко Денис	21. Скакун Іван
8. Демчук Петро	22. Сливка Дмитро
9. Дїдич Василь	23. Токарник Василь
10. Жибчин Ірина (прив.)	24. Турчин Клим
11. Коновал Теодор	25. Тучак Антін
12. Копцюх Йосиф	26. Яворський Мартин
13. Кордасевич Володимир	27. Яшан Іван.
14. Косминка Дмитро	

Позволено поправити по вакаціях іспит з одного предмету одному ученикови і двом ученицям.

Нездібних = 0.

III. КЛІЯСА.

Здібні в відзначеннєм :

1. Дорош Евген	4. Періг Гриць
2. Крєвович Юліян	5. Турчин Антін
3. Мєлимука Юрій	6. Фїдлер Мандль.

Здібні :

1. Бандурка Дмитро	13. Савків Василь
2. Бачинський Іван	14. Сандуляк Іван
3. Боднарчук Дмитро	15. Сингалевич Никола
4. Бородайко Богдан	16. Слобода Дмитро
5. Боюк Юрій	17. Слободян Михайло
6. Будзик Микита	18. Совик Теодор
7. Геруляк Роман	19. Топольницький Никола
8. Дїдич Іван	20. Чайківський Андрій
9. Древницький Ярослав	21. Чайківський Никола
10. Маковійчук Володимир	22. Човганок Дмитро
11. Ощипко Іван	23. Якимович Василь
12. Паньків Петро	24. Якимович Юрко.

Нездібних 2, з одного предмету дозволено поправити по феріях іспит 5.

ВИКАЗ КНИЖОК

на шкільний рік 1912 13

в гімназії з руською викладавою мовою в Городенці.

I. Кляса.

Релігія. Середній катихизм християнсько - католицької релігії одобрений Австр. Єпископатом. Львів 1906. Опр.	K	—80
Руська мова. Коцовський-Огоновський, Методична грамати́ка руської мови. Друге, поправлене виданє. Львів 1911. Опр.	"	—50
А. Крушельницький, Руска читанка для I кляси середних шкіл. Львів 1911. Опр.	"	2:20
Латинська мова. Самолевич-Цеглиньський, Граматика латинська для I і II кляси, 4 виданє. Львів 1911. . . .	"	1:20
Др. І. Демянчук, Латинські вправи на I клясу. Друге, справлене виданє. Станіславів 1911.	"	1:60
Німецька мова. Герман-Петелєнц-Калитовський, Вправи німецькі для I кляси, 4 вид. Львів 1910. Опр.	"	1:80
Польська мова. Konarski, Związła gramatyka języka polskiego. Lwów 1911. Опр.	"	—50
Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla I klasy szkół średnich. Lwów 1910. Опр.	"	3:—
Історія. Др. Богдан Барвіньський, Оповідання з рідної історії. Жовква 1911. Опр.	"	2:20
Географія. Юліян Левицький, Географія для I кляси середних шкіл. Львів 1911. Опр.	"	1:50
Математика. Огоновський П., Учебник арифметики для низших кляс, Часть I. Вид. 4. Львів 1911.	"	1:80
Мочник-Савицький, Наука геометрії з погляду для низших кляс. Часть I. 3 виданє. Львів 1907. Опр.	"	1:60
Історія природи. І. Верхратський, Зоольогія на низші кляси шкіл середних. 4 вид. Львів 1910. Опр.	"	3:20
Верхратський, Ботаніка на низші кляси шкіл середних. 2 вид. Львів 1912. (В II півроці). Опр.	"	3:60

II. Кляса.

Релігія. Середній катихизм християнсько - католицької релігії, одобрений Австр. Єпископатом. Львів 1906. Літургіка грецько-католицької Церкви для середних шкіл. Заходом Кружка катихитів. (В друку).	K	—80
	"	—

Руська мова. Коцовский-Огоновский, Методична грама- тика рускої мови. Друге поправлене видане. Львів 1911. Опр.	К	—50
А. Крушельницький, Руска читанка для II кляси середних шкіл. Львів 1912. Опр.	„	2'70
Латинська мова. Самолевич-Цеглиньский, Граматика ла- тинська для I і II кляси. 4 видане. Львів 1911. Опр.	„	1'20
Прокін Мостович, Латинські вправи для II кляси. (В друку).	„	—
Німецька мова. Герман-Петеленц-Калитовский, Вправи німецькі для II кляси. 3 вид. Львів 1910. Опр. . . .	„	2'—
Польська мова. Konarski, Zwięzła gramatyka języka pol- skiego. Lwów 1911. Опр.	„	—50
Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla II klasy. Lwów 1911.	„	3'40
Історія. Семкович-Білецький, Оповідання всесвітної істо- рії. Ч. I. Львів 1910. Опр.	„	2'—
Географія. Др. Калитовский, Географія для середних шкіл. Львів 1912. (Лише 2 виданс). Опр.	„	4'
Математика. Огоновский П., Учебник арифметики для низших кляс. Ч. I. Вид. 4. Львів 1911.	„	1'80
Мочник-Савицький, Наука геометрії з погляду. Ч. I. 3 виданс. Львів 1907. Опр.	„	1'60
Історія природи. Верхратский, Зоологія на низші кляси шкіл середних. 2 вид. Львів 1910. Опр.	„	3'20
Ростафинський-Верхратский, Ботаніка на низ- ші кляси. Львів 1905. (В II півроці). Опр.	„	3'20

III. Кляса.

Релігія. Торонський, Літургіка. Вид. 3. Львів 1910. (Ви- черпане). Опр.	К	1'60
Торонський, Історія біблійна старого завіта. 2 видане. Львів 1899. Опр.	„	2'
Літургіка грецько католицької Церкви для се- редних шкіл. Виданс Кружка катихитів.	„	—
Руська мова. Смаль-Стоцький-Гартнер, Руска граматика. Вид. 2. Львів 1907. Опр.	„	2'—
А. Крушельницький, Руска читанка для III кля- си. (В друку).	„	—
Латинська мова. Самолевич-Солтисік-Огоновский, Гра- матика латинська. Ч. II. 3 виданс. Львів 1911. . . .	„	2'40
Прухницький-Огоновский, Вправи латинські для III кляси. 1-3 виданс. Львів 1909. Опр.	„	1'60
В. Кмицикевич, Хрестоматія із Корнелія Не- поса і Кв. Курція Руфа. Чернівці 1911. Опр.	„	2'70

Грецька мова. Фідерер-Цеглиньський, Грецька грамати́ка. Львів 1910. Опр.	К	3'—
Вінковський-Таборський-Роздольський, Грецькі вправи для III і IV класи. Львів 1911. Опр.	"	3'—
Німецька мова Герман-Петеленц-Калитовський, Вправи німецькі для III класи. Видане 2. Львів 1901.	"	2'—
Jahner, Deutsche Grammatik. 4 Auflage. Lemberg 1911. Опр.	"	2'20
Польська мова. Małeckі, Gramatyka języka polskiego. Wyd. 11. Lwów 1910. Опр.	"	2'40
Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla III klasy. (В друку).	"	—'—
Історія. Семкович-Полянський, Оповідання з історії все-світної для нижчих клас. Ч. II і III. 1898.	"	2'—
Географія. Др. Калитовський, Географія для середніх шкіл. Львів 1912. 1 і 2 видане. Опр.	"	4'—
Математика. Огоновський П., Учебник для нижчих клас. Часть II. Вид. 2. Львів 1907. Опр.	"	1'80
Савицький, Наука геометрії з погляду. Часть II. 1911.	"	1'—
Фізика. Огоновський П., Учебник фізики для нижчих клас шкіл середніх. Друге змінене видане. Львів 1910. Опр.	"	2'20

IV. Класа.

Релігія. Торонський, Історія біблійна нового завіта. Вид. 1 і 2. Львів 1901. Опр.	К	1'60
Руська мова. Смаль-Стоцький-Гартнер, Руска грамати́ка. Вид. 2. Львів 1907. Опр.	"	2'—
Читанка руска для IV класи. Друге видане. Львів 1911. Опр.	"	2'40
Латинська мова. Самолевич-Солтисік-Огоновський. Гра-матика латинська. Часть II. 3 видане. 1911. Опр.	"	2'40
Прухницький-Огоновський, Вправи латинські для IV класи. 2 видане. Львів 1911. Опр.	"	2'—
Caesar, Commentarii de bello Gallico. Видане Макарушки 1905. (Нове видане в друку).	"	3'—
Хрестоматія, видане. (Означить ся пізнійше).	"	—'—
Грецька мова. Фідерер-Цеглиньський, Грецька грамати́ка. Львів 1910. Опр.	"	3'—
Вінковський-Таборський-Роздольський, Грецькі вправи для III і IV класи. Львів 1911. Опр.	"	3'—
Німецька мова. Герман-Петеленц-Калитовський, Вправи німецькі для IV класи. 2 видане. Львів 1900. Опр.	"	2'60
Jahner, Deutsche Grammatik. 3 і 4 Auflage. Lemberg 1907. Опр.	"	2'20

Польська мова. Malecki, Gramatyka języka polskiego. Wyd. II. Lwów 1910. Opr.	К	2:40
Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla IV klasy. Wyd. 2. Lwów 1906. (Cena zniżona). Opr.	„	1:50
Історія. Закшевський-Барвінський, Всесвітня історія. Частина I. Нове, змінене видане в друку. (Спровадить ся нове!).		
Географія. Беноні-Маєрський-Полянський, Географія австро-угорської монархії. Львів 1899. Opr.	„	1:20
Математика. Левицький-Огоновський, Арифметика для висших клас шкіл середних. Частина I. Львів 1906.	„	2:—
Савицький, Геометрія для висших клас гімназійних. Львів 1908.	„	3:80
Фізика. Огоновський П., Учебник фізики для низших клас шкіл середних. Друге, змінене видане. Львів 1910. Opr.	„	*2:20
Мінералогія і хемія. Др. Юліян Гіряк, Начерк мінералогії і хемії для середних шкіл. Львів 1812. (В II півроці). Opr.	„	2:40

Виказ книжок

до шкільної і домашньої лектури з української мови
в шкільному році 1912/13.

I. Кляса.

1. Франко: Коли ще звірі говорили.
2. Грінченко: Народні казки.
3. Шевченко: Малий кобзар.
4. Марта Борецька — історичне оповідане.

II. Кляса.

1. Демянчук: Перекази старинного світа, I і II.
2. Щурат: Історичні пісні.
3. Грушевський: Про старі часи на Україні.
4. Кіплінг: В Джунглях.
5. Гедін: Крізь пустині Азії, I—IV.

III. Кляса.

1. Франко: Лис Микита.
2. Франко: Панські жарти.
3. Твайн: Пригоди Тома Соєра.
4. Маковей: Ярошенко.
5. Рудницький: Географія України.

Польська мова. Malecki, Gramatyka języka polskiego. Wyd. II. Lwów 1910. Opr.	К	2:40
Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla IV klasy. Wyd. 2. Lwów 1906. (Cena zniżona). Opr.	„	1:50
Історія. Закшевський-Барвінський, Всесвітня історія. Частина I. Нове, змінене видане в друку. (Спровадить ся нове!).		
Географія. Беноні-Маєрський-Полянський, Географія австро-угорської монархії. Львів 1899. Opr.	„	1:20
Математика. Левицький-Огоновський, Арифметика для висших клас шкіл середних. Частина I. Львів 1906.	„	2:—
Савицький, Геометрія для висших клас гімназійних. Львів 1908.	„	3:80
Фізика. Огоновський П., Учебник фізики для низших клас шкіл середних. Друге, змінене видане. Львів 1910. Opr.	„	*2:20
Мінералогія і хемія. Др. Юліян Гіряк, Начерк мінералогії і хемії для середних шкіл. Львів 1812. (В II півроці). Opr.	„	2:40

Виказ книжок

до шкільної і домашньої лектури з української мови
в шкільному році 1912/13.

I. Кляса.

1. Франко: Коли ще звірі говорили.
2. Грінченко: Народні казки.
3. Шевченко: Малий кобзар.
4. Марта Борецька — історичне оповідане.

II. Кляса.

1. Демянчук: Перекази старинного світа, I і II.
2. Щурат: Історичні пісні.
3. Грушевський: Про старі часи на Україні.
4. Кіплінг: В Джунглях.
5. Гедін: Крізь пустині Азії, I—IV.

III. Кляса.

1. Франко: Лис Микита.
2. Франко: Панські жарти.
3. Твайн: Пригоди Тома Соєра.
4. Маковей: Ярошенко.
5. Рудницький: Географія України.

Звертає ся увагу, що того дня ввійде в жите гімназіяльна крамниця з шкільними приладами (зошитами, нотатками, перами, олівцями, чорнилами і т. п.). Взиває ся всіх учеників, щоб звертали ся по згадані предмети до своєї крамниці.

Шкільна наука зачне ся дня 4. вересня о год. 8 рано.

При виїзді на ферії пригадує ся ще раз молодіжи, щоби тямилу про приготоване сільської дїтвори до шкіл — одних до I кл. гімн., одних — тих, що не знають ще як слід німецької мови, до приготовляючої кляси.

Після ферій отворить ся при гімназії **приготовляюча кляса**, до якої прийме ся учеників по укінченю III кл. (III року науки) сільської школи.

Протягом одного року переробить ся з ними з німецької мови матеріял з III і IV кл. а з інших предметів матеріял IV кл. народної школи і по однім році науки в приготовляючій клясі підуть вони до I кл. гімн.

Шкільна оплата в приготовляючій клясі 4 кор. місячно, а вписове 4 кор. (з оплатою за парню і гімнастичні прилади).

Управа гімназії звертає увагу учеників на музеальну збірку і взиває їх дбати про її розширенс.

В Городенці 29. червня 1912.

Антін Крушельницький.

